Anul I-iŭ, N-rele 11-12. BUCUREȘTI. Novembre-Decembre 1915

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRĬ DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR, de N. IORGA

Cea maĭ veche noțiune istorică despre Dacia.

Este un destul de însemnat amănunt de geografie istorică, ca și de istorie veche propriu-zisă, a ști care este cea maĭ veche mențiune despre întinderea și hotarele „Dacieĭ“ ca noțiune antică, pe care va avea să se sprijine apoĭ aceia de natură administrativă romană. Cercetarea e cu atît maĭ posibilă astăzĭ, cu cît chiar istoricĭ destul de reservațĭ pănă acum față de resultatele istorice ale arheologieĭ, ca și arheologĭ destul de cumpătațĭ saŭ scepticĭ față de resultatele etnografice ale acesteia, desbat totuși cu cel maĭ mare interes și destulă încredere posibilitățile maĭ temeinice, în care, printr'o maĭ strînsă conlucrare, să se obție date maĭ plausibile cu privire la neguroasele începuturĭ, extinderea și viețuirea numeroșilor „βάρβαροι“ —, *barbarĭ* aĭ lumiĭ vechĭ, peste cari așa de tărziŭ și cu anevoie s'aŭ răspîndit razele curiosităților și științeĭ eĭ [1].

Drept cea maĭ veche știre despre extinderea și hotarele Dacieĭ se socoate pănă acum aceia, care, după părerea comună, se va fi aflat în comentariile ce întovărășiaŭ vestita hartă cu care Agrippa, ginerele și vrednicul colaborator al luĭ August, voia să ilustreze în ochiĭ contimporanilor puterea și poate viitorul stăpînirĭĭ romane. Așa crede, între alțiĭ, învățatul german Partsch,

[1] Numeroșĭ sînt cercetătoriĭ maĭ vechĭ și noĭ ce s'ar putea cita. În de obște, liberalĭ primitorĭ de ideĭ nouă s'aŭ dovedit, între toțĭ, Englesiĭ, de pildă în vastul cîmp al cercetărilor egeene; la Francesĭ și Italienĭ, separarea veche și distinctă a arheologieĭ preistorice de istoria veche și arheologia clasică îngreuiază încă apropierea, care progresează totuși în chip sigur; deocamdată însă Joseph Déchelette a fost numaĭ un mare diletant, iar Modesto /, al introduceriĭ istorieĭ romane, nu e Italian. Situația e asămănătoare în Germania, unde trăsătura de unire încearcă a o lega istoricĭ aĭ antichităților, ca Ed. Mayer, și arheologĭ, ca Hubert Schmidt; conciliant, în acelaș sens, se formează și spiritul cercetătorilor de la „limes“-ul german. Numaĭ în Nordul danes și scandinavic problema se pune cu totul altfel; aicĭ există o singură arheologie și istorie veche: a antichităților naționale.

www.dacoromanica.ro

ca și Brandis, care-l întrebuințează și comentează, în însemnatul articol al acestuĭ din urmă din Enciclopedia antică a luĭ Pauly-Wissowa [1]. „Este evident", — zice Brandis — „o primă încercare de a concepe și rîndui geograficește, pe de o parte largul Ținut între Sarmația și Germania, pe de alta, acela al popoarelor traco-ilirice de la Sudul Dunărĭĭ, în timp ce întregulŭ conceput astfel i se dădu numele celuĭ maĭ cunoscut popor ce-l locuia la Nordul Dunărĭĭ." Maĭ mult, mergînd și maĭ departe pe această cale, un alt însemnat cercetător german, D. Detlefsen, crede a putea reconstitui în întregime chiar noțiunea ce va fi cuprins Agrippa supt numele de *Dacia*, și anume :

«*Dacia finitur ab Oriente, desertis Sarmatiae, ab Occidente, flumine Vistla, a Septentrione, Oceano, a Meridie, flumine Histro* [2]».

Se pune întrebarea: este în adevăr aceasta cea maĭ veche notiță istorică asupra limitelor Dacieĭ, cu un veac maĭ înnainte ca, apoĭ, ceĭ maĭ însemnațĭ dintre Tracĭ, Dacĭĭ, să-șĭ fi cucerit prin vitejie renumele lor neperitor, renume ce nu cunoaștem a-l fi avut maĭ înnainte, oricît, precum se știe, încă Cesar prevăzuse pericolul lor? Ar fi foarte însemnat și ar da un punct de plecare plin de frumoase și ademenitoare perspective pentru mijlocirea existenței și răspîndirĭĭ lor maĭ vechĭ. Cercetările arheologice ale ultimelor decenĭĭ daŭ tocmaĭ în această privință conclusiĭ care, cu strictă reservă, sînt totuși de natură a documenta asemenea indicațiĭ, ce s'ar părea că și aceasta, ca și atîtea alte oraculare știrĭ antice, le oferă cercetătoruluĭ înduplecat a se lăsa dus de firul lor fermecat.

Renunțînd, nu fără părere de răŭ, la această notiță, care ar putea împodobi frumos și convingător o serie de constatărĭ arheologice, bine întemeiate, cum voiŭ arăta și discuta cu alt prilej, voiŭ încerca în cele ce urmează a dovedi că notița de maĭ sus, altfel de cum cred cercetătorĭĭ pomeniți — de alminterea, se pare, niciunul nu a avut o deosebită tragere de inimă pentru a o scruta

---

[1] *Real-Encyclopedie d. klassischen Altertumswissenschaft*, IV, col. 1951 și urm.

[2] *Ursprung, Einrichtung und Bedeutung der Erdkarte Agrippas*, în „*Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie*" ale profesoruluĭ W. Sieglin, Berlin, Weidmann, Heft 13, 1906, pp. 34-5. Comentariilor, Detlefsen nu li concede o deosebită însemnătate ca operă de sine stătătoare, alțiĭ însă nu cred tot așa. Cf. Schanz, *Geschichte d. römischen Litteratur*, II ed. 3, 1911, p. 465, dar aceasta e aicĭ maĭ puțin însemnat.

www.dacoromanica.ro

mai adînc, precum și izvoarele pe care se întemeiază, — nu este a lui Agrippa și nu poate fi a sa. Odată cu aceasta voiu încerca a reconstitui procesul ei de formație.

Știrea, așa cum se presintă, este chiar de la întâia vedere destul de suspectă, cu atît mai mult pentru vremea lui August.

O primă dovadă, de și deocamdată negativă, totuși caracteristică, o oferă comentatorii ei noi, cari, primind-o și atribuind-o lui Agrippa, sînt siliți, firește, să o și tălmăcească. De pildă Brandis, în studiul citat. Nimic mai firesc atunci decît contrazicerea în care cade acesta. Fiindcă, urmărind tălmăcirea sa, ori Agrippa a creat un nume — Dacia — care, după Brandis, era menit să îmbrățișeze popoarele traco-ilirice dintre Sarmația și Germania, ca și pe acela de la Sudul Dunării, și, atunci, cum de i s'a dat drept limită de Sud Dunărea — „a meridie flumine Histro“ ? Ori, dacă, precum Brandis face, se acordă știrii o accepție așa de liberală către un hotar, de ce-i se contestă două din celelalte? Brandis susține anume, în continuarea comentariului său, că „nu va fi fost de loc părerea lui Agrippa că Dacii ar fi locuit vre-odată până la Ocean“ (și, așa concepuți, Brandis are dreptate), iar, pe de altă parte, încearcă, tot așa, să dovedească că nici hotarul Vistulei nu se poate menținea [1]. Atunci ce mai rămîne din notița astfel ciuntită din toate părțile?

Nici cel mai abil comentariu nu poate acoperi un viciu de cuprins, ci, din potrivă, mai curînd sau mai târziu, îl descopere. Acesta este tocmai casul.

Să vedem, în adevăr, izvoarele după care cercetătorii menționați mai sus au crezut a recunoaște Dacia lui Agrippa.

Trei sînt aceste izvoare: un paragraf din Pliniu, *Naturalis historia*, 4, 81, și cîte un capitol din două compendii, unul din veacul al XIII-lea: *Divisio orbis terrarum*, 14; cellalt păstrat în două manuscripte, din veacul al XIII-lea și al XV-lea: *Dimensuratio provinciarum* [2], destule, de sigur, potrivit analogiei cu alte notițe din lucrări dispărute, salvate de știință, spre a mijloci o paternitate probabilă și cu cuprins definit.

[1] *L. c.*, col. 1952.

[2] Ms. Palatin din Vatican 1357 (P); descoperite de Schweder și publicate întâiu, în ale lui *„Beiträge zur Kritik der Chorographie des Augustus“*, Kiel, I-II, 1878, apoi de Riese, *Geogr. lat.*, p. 15 și urm.

*

www.dacoromanica.ro

Plinii *Naturalis historia* 4, 81, ed. Mayhoff, 1906.

„Ab eo (Histro) în „plenum quidem om- „nes Scytharum sunt „gentes, variae tamen „litori apposita tenu- „ere, alias Getae, Daci „Romanis dicti, alias „Sarmatae, Grecis „Sauromatae, eorum- „que Hamaxobii aut „Aorsi, alias Scythae „degeneres et a servis „orti aut Trogoditae, „mox Alani et Rhoxo- „lani. Superiora au- „tem inter Danubium „et Hercynium sal- „tum usque ad pan- „nonica hiberna Car- „nunti Germanorum- „que ibi confinium „campos et plana „Iazyges Sarmatae, „montes vero et saltus „pulsi ab his Daci ad „Pathissum amnem, „a Maro, sive Duria „est, a Suebis regno- „que Vanniano diri- „mens eos, aversa „Bastarnae tenent „aliique inde Ger- „mani. Agrippa totum „eum tractum ab His- „tro ad oceanum bis „ad decies cent. mil.

Div. orbis terrarum, 14:

„Dacia finitur ab „Oriente desertis „Sarmatiae, ab Occi- „dente flumine Vist- „la, a Septentrione „Oceano, a Meridie „flumine Histro, pa- „tens in longitu- „dine XCC; lati- „tudo qua cognosci- „tur CCCLXXXVI."

Dimensuratio provinciarum:

„Dacia et Getica „finiuntur ab Oriente „desertis Sarmatiae, „ab Occidente flumi- „ne Vistula, a Sep- „tentrione Oceano, a „meridie flumine His- „tro. Quae patet in lon- „gitudine milia pas- „suum CCLXXX, in „latitudine, qua cog- „nitum est, milia pas- „suum CCCLXXXVI."

www.dacoromanica.ro

„pass. in longitudi-
„nem, quattuor mi-
„libus quadringentis
„in latitudinem[1], ad
„flumen Vistlam a
„desertis Sarmatiae
„prodidit.“

Cetitorul atent, prevenit în sensul de mai sus din urmărirea comentariului lui Brandis, care primește formal o știre, ca apoi să o ciuntească de toate părțile, — în unele privinți, și în felul său, nici nu poate altfel, — va deveni bănuitor și mirat, cum cu așa de puține temeiuri s'au putut trage totuși conclusii de filiație așa de strînsă între știrile de mai sus, subsumîndu-le la noțiunea de Dacia.

Observația de căpetenie ce de sigur va fi silit de la început să facă, este aceia că, la Pliniu, care, de fapt, este, între toate celelalte, izvorul primar al noțiunii în concepția Brandis-Detlefsen, unde sîntem, deci, îndreptățiți a căuta indicațiile cele mai pure, nici vorbă nu este, cum de fapt e și firesc, de numele care să subsume acel *„totum eum tractum“* între limitele arătate de Agrippa, care, ce e drept, este menționat în special, dar numai întru cît e vorba de măsurile de longitudine și latitudine relatate de dînsul. Agrippa nu denumește îndepărtatele teritorii de la Dunărea-de-jos pănă la Vistula și Ocean cu niciun nume; dacă ar fi vrut să o facă, acest nume nu ar fi fost nicidecum acela de Dacia. Chiar la începutul pasagiului citat, Pliniu arată lămurit că, plecînd de la Dunărea-de-jos — *„omnes Scytharum sunt gentes“*, după cum, ceva mai departe decît capitolul citat, se poate vedea, în chipul cel mai convingător, că Pliniu e pe deplin știutor de semnificarea generică ce a căpătat-o, și o avuse, de fapt, încă în cea d'intăiu tradiție literară asupra acestor locuri, numele puternicilor stăpînitori de altă dată[2]. Dacă deci Agrippa-

[1] Recte: longitudinem; Detlefsen, *o. c.*, pp. 35-6: „ein grober Fehler des Plinius“.

[2] „Scytharum nomen usquequaque transit in Sarmatas et Germanos“. Pentru semnificarea herodoteică a Sciților v. și a mea *Contribuție la „Dacia înnainte de Romani“*, Iași 1912, p. 114 și urm., în lumina datelor arheologice despre prezența, cu mult anterioară (neo- și eneolitică) a adevăraților băștinași, ai căror urmași, după multe generații și prefaceri, sînt atestați apoi precis de tradiția literară; aceiași au trebuit deci să existe și în timpul intermediar, tocmai acela al hiatului herodoteic cu privire la menționarea

www.dacoromanica.ro

Pliniu ar fi vrut să îmbrățișeze cu un singur nume regiunile desemnate, acesta nu ar fi fost decît acela, herodoteic, de Scitia, înrădăcinat în tradiția literară asupra locurilor, oricît nu mai reprezenta de mult niciun fel de stăpînire, nici de fapt, nici nominală, peste neamurile vechi și noi ale acestor mult frămîntate pămînturi.

Cercetătorul mai sus pomenit, Partsch are într'un loc o foarte nemerită ideie cu privire la harta lui Agrippa, după care comentariile acestuia vor fi fost în realitate un fel de tabelă, în care, potrivit unei notițe din Pliniu (*Naturalis historia*, 3, 8), se puteau face și note marginale [1].

Dacă e așa, și conclusiile acestei cercetări aduc un argument mai mult, cred că nu greșesc cînd, în lumina considerațiilor de mai sus cu privire la Pliniu [2], nu pot să privesc ultimele două știri cuprinse în compendiile târzii *Divisio* și *Dimensuratio*, menționate, decît ca lucru de prelucrători și copiști ai comentariilor, în forma lor tabelară sau o alta, îngăduitoare oricum, ca, odată cu prilejul prelucrării sau transcrierii izvoarelor mai vechi, ei să le fi întovărășit, cum au și făcut-o, cu rodul științei vremii și erudiției lor.

Agrippa și Pliniu, care îl folosește, nu cuprind de loc supt un singur nume întinsele regiuni dintre deșerturile Sarmației și Vistula, Dunărea și Ocean; îi definesc numai limitele și așezarea geografică, iar ultimul povestește aceia ce știa despre neamurile trăitoare pe acele locuri. Atunci însă, cînd, după lupte repetate și sîngeroase, Dacii își impun, cu însăși jertfa țerii lor, numele ca representativ pentru întreaga regiune, care, în niciun cas mai înnainte, — cu lipsa de unitate a numeroaselor seminții

---

Tracilor nord-dunăreni. Adevăratele dovezi sînt de așteptat însă de la cercetările arheologice privitoare la mileniul I a. Chr., corespunzător aici cu ceia ce aiurea înseamnă sfârșitul epocei de bronz, a acelora de Hallstatt și la Tène, probleme de nebănuită însemnătate ale arheologiei românești și sud-ost-europene. Numeroase analogii de aiurea dovedesc că aceste postulate nu cuprind așteptări prea mari.

[1] *Wochenschrift für klassische Philologie*, 1907, col. 1056, ap. Schanz, *o. c.*, II[3], p. 465.

[2] După a mea știință, singurul care a suspectat capitolul plinian de față în concepția Brandis este tînărul istoric Ulrich Kahrstedt, într'un articol al său din *Prähistorische Zeitschrift*, 1912, p. 84, dar ca o simplă observație trecătoare.

www.dacoromanica.ro

tracice, — nu s'a putut chema așa, situația se schimbă cu totul. Compendiul citat *Divisio orbis terrarum,* saŭ forma primitivă din care va fi purcegînd, capătă adaosul; „*Dacia* finitur ab, etc“., ceia ce la prelucrătorul compendiuluĭ „*Dimensuratio*“ sună într'un chip care vrea să arate că autorul saŭ un copist cunoaște asupra regiuniĭ pe Pliniu și Strabo, Cassius Dio saŭ Apian [1], și scrie: „*Dacia, Getica* finiuntur ab...“.

Acest proces de formație a așa-socotituluĭ text al luĭ Agrippa privitor la Dacia din reconstituirea Detlefsen mi se pare cu atît maĭ asigurat, cu cît, într'o variantă maĭ veche a compendiuluĭ „*Divisio*“, dar care se întemeiază, evident, pe surse mai nouă: „*De mensura orbis terrae*“ a călugăruluĭ irlandes Dicueil din veacul al IX-lea [2], se zice (I, 16): „*Dacia et Alania* finiuntur ab Oriente, etc., etc.“, în împrejurărĭ de redactare saŭ copiare lesne de înțeles.

Maĭ presus de îndoială, „Dacia“, altfel de cum cred cercetătorĭĭ Brandis și Detlefsen, nu este cu niciun chip denumirea unitară cuprinsă în harta saŭ comentariile luĭ Agrippa, așa precum la Pliniu nu se găsește de loc; ea este numaĭ un adaus tărziŭ, marginal, al uneĭ notițe de natură geografică, privitoare la regiunea dintre Sarmația și Vistula, Dunărea-de-jos și Ocean, care, aceasta singură numaĭ, purcede în adevăr de la Agrippa. Citatul din „*De mensura orbis terrae*“ dovedește până la evidență că procesul de formație al acesteĭ tradițiĭ false, așa precum l-am urmărit maĭ sus, este cel adevărat. Cu aceasta, tradiția literară de început cu privire la hotarele și întinderea Dacieĭ, ca și concepția despre însemnătatea luĭ Agrippa și Pliniu în definirea eĭ, trebuiesc supuse la o modificare totală de interpretare și tratare.

Dar, dacă tradiția literară, astfel scrutată și redusă la elementele eĭ complect dovedite, se arată deocamdată nefavorabilă față de anume postulate ce pun noile cercetărĭ cu privire la Tracĭ și răspîndirea lor preistorică — al căror studiu va formă obiectul uneĭ expunerĭ ulterioare —, ea nu este tot așa, cînd pretențiile cercetătoruluĭ sînt maĭ măsurate decît aceia de a dovedi o „Dacie“

[1] Cunoscutele pasagiĭ cu privire la strînsa înrudire dintre Dacĭ și Geți: Pliniu, *l. c.*: „Getae, Daci Romanis dicti“; Strabo, VIII, 305: „ὁμόγλωττοι δ'εἰσὶν οἱ Δακοὶ τοῖς Γέταις“, etc. Cf. și Pauly-Wissowa, *l. c.*, col. 1950-51.

[2] Ed. Parthey, Berlin 1870; singura formă în care se cunoștea „*Divisio*“ până la descoperirea codiceluĭ citat de la Vatican și publicat de Schweder.

www.dacoromanica.ro

de cuprinsul aceleia din presupusa hartă saŭ din comentariile luĭ Agrippa, pe vremea luĭ August.

Am arătat cum Brandis, cînd admite noţiunea discutată în cercetarea de faţă, nu stă la îndoială a o lua ca punct de plecare pentru discuţia, aşa de sceptică, a hotarelor Dacieĭ concepută aşa.

Dacă nu Dacia în accepţia pe care am dovedit-o cu mult maĭ tărzie, pe Dacĭ însă, Tracii nord-dunărenĭ, atestaţĭ precis şi caracteristic şi în paragraful plinian, citat, îĭ găsim, potrivit ştirilor literare şi altor date complementare ce voiŭ aduce, ca avînd o răspîndire simţitor deosebită de aceia pe care numitul cercetător, devenit de odată tot aşa de zgîrcit pe cît fusese maĭ înnainte de îngăduitor, li-o concede.

Ceia ce voiŭ încerca să dovedesc cu alt prilej.

Ioan Andrieşescu.

Un sat hotineán distrus de oştile luĭ Mihaĭ Viteazul (Maiŭ 1600).

Acest sat se numia (căcĭ nu s'a maĭ refăcut) Zălina şi era proprietatea fiilor Mareluĭ-Logofăt Solomon Bîrlădeanul, cum se lămureşte din următorul ispisoc inedit din Biblioteca Academieĭ Romîne :

7113 (1605) Ap. 2. Ispisoc de la Irimiia Movilă Voevod cum că gĭupăniasa Irina i gĭupăniasa Agafiia i fratele lor Isăc i sora lor Gaftona, fiĭ Bărlădianuluĭ Vel Log., s'aŭ jăluit cu mare jalobă şi cu multe mărturiĭ că dresăle de cumpărăturĭ ci li-aŭ avut de la Petru Voevod şi ispisoace de întăriturĭ de la Aron Voevod, pe o săliste anume Zălina, pe din jos de Medveja, în Ţinutul Hotinuluĭ—, unile aŭ perit cănd aŭ perit însuşĭ Bărlădianu Log., în zilele luĭ Aron Voevod, *iar altele aŭ perit cănd aŭ venit Mihaiŭ Voevod în pămăntul acesta, de aŭ arsu şi satul acela, care de atunce este pustiit.* Şi acè săliste Zălina aŭ fost cumpărătură Bărlădianul[uĭ] de la Crăciun Prodan şi surorile luĭ Năstăsia i Olana Mironiasa i Măgdălina şi Tudoşca, fetile luĭ Ioan Prodan, nepoatele bătrănuluĭ Prodan, strănepoatele luĭ Coman Vasiliischii."

A. Lăpĕdatu.

---

www.dacoromanica.ro

Ștefan Lăcustă nu e fiul luĭ Ștefan-cel-Mare.

În legătură cu articolul din n-l 1 al acesteĭ reviste, aducem azĭ o dovadă că, în ciuda titluluĭ de „fiŭ al luĭ Ștefan“ (cel Mare) pe care în documentele sale îl poartă Ștefan Lăcustă, el nu putea fi decît nepotul (prin fiul Alexandru) al mareluĭ Domn.

Anume, d. Andreĭ Veress a reprodus în „Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia“, I (Budapesta 1914), pp. 294-6, după *Nuntiaturberichte aus Deutschland* (III[3], pp. 265-9), o scrisoare a nunțiuluĭ Fabio Mignanelli, foarte bine informat, în care se spune că Ștefan Lăcustă e „în vrîstă de 39 anĭ“, „dintre cari 25 petrecuțĭ la Poartă“.

Scrisoarea e din 22 Novembre 1538 și Ștefan a murit la 1504. Chiar admițînd pentru Lăcustă vrîsta de 39-40 de anĭ, bătrînul Ștefan n'ar putea fi tatăl săŭ.

De altfel la curtea regeluĭ Ferdinand i se zicea luĭ Lăcustă numaĭ „Sandrin“ *(ibid.* p. 297, no. 253). **N. Iorga.**

Din trecutul bisericiĭ Vulpe din Iașĭ.

Data întâiĭ clădirĭ a bisericiĭ Vulpe din Iașĭ nu e bine stabilită. D. Gh. Ghibănescu („Din trecutul Bisericiĭ romîne : Bisericile din Iașĭ“, conferență, Iașĭ 1902, p. 50) o pune între 1756 și 1781, iar d. N. A. Bogdan (Orașul Iașĭ, monografie, Iașĭ 1906, p. 133) „cîtva timp înnainte de sfîrșitul secoluluĭ al XVIII-lea“. Din inscripțiile culese de d. N. Iorga de pe crucile și pietrele mormîntale din curtea bisericiĭ („Inscripțiĭ din Bisericile Romănieĭ“, vol. II, în „Studiĭ și Documente“, XV, p. 126) deducem însă că ea a fost clădită pe la 1760.

Iar vechea clădire a bisericiĭ n'a ținut decît prea puțin — până la 1784, cînd, „la năruirea pmîntuluĭ“, de atuncĭ a fost „de tot sfărămată“ și, neputînd fi refăcută „în locul eĭ“, a fost reclădită din noŭ, „maĭ în deal“, pe alt loc, luat schimb de la preotul Toader Băldeanul, cum ni atestă următorul document inedit din Biblioteca Academieĭ Romîne:

† Eŭ, Vasile Lupeș, cupeț, și eŭ, Nastasie Covrigeasa, și eŭ, Costandin Paiu, diiac de Divan, și eŭ, Ion Porohnic, și eŭ, Dumitrașco

www.dacoromanica.ro

Săcară, dinpreună cu alți poporani și ctitori ai sfinteĭ beserici Adormire presfinteĭ Născătoareĭ de Dumnezău, ce este aice în Eși, în mahalaoa Vulpe, adeverim cu acest zapis al nostru la mâna Sfinții Sale preaotuluĭ Toader Băldeanul, precum să s[ă] știe că, având sfânta beserică un loc și cu doao dughenĭ făcute pe loc aice în Eși, în mahalaoa Muntenime-de-mijloc, cumpărat cu mila creștinilor de la Grigoraș Butuc ciobotar, și, părintele Toader având un loc stărpu iarăș în mahalaoa Muntenime-de-mijloc din deal de locul sfinteĭ beserici, *care beserică acum la povărnire pământuluĭ s'au sfărămat de tot, și ne mai fiind cu putință să să facă iarăș în locul iaĭ*, — am stătut la tocmală și la învoială cu părintele Toader Băldeanul și cu priimire amânduror părțile am făcut schimbătură : adică părintele Toader ne-au dat locul Sfinții Sale de sus arătat, și noĭ i-am dat locul cu 2 dughenĭ ce s'au cumpărat de la Grigoraș Butuc, pe care loc ce l-am luat de la părintele Toader cu schimbu, *am socotit ca cu ajutoriul luĭ Dumnezău să facem sfânta beserică acolea în deal, fiind aproape de țânterimul cl vechiŭ ce este în vale ;* care schimbătură ce am făcut fiind și prin știre Preaosfinții Sale părinteluĭ Mitropolituluĭ, ni-au dat părintele Toader înpreună cu zapisul de schimbătură și toate scrisorile cele vechĭ și noao a loculuĭ. Și noĭ încă asemene cu zapisu acesta i-am dat toate scrisorile cele vechĭ și noao a loculuĭ și a dughenilor. Decĭ de acum înnainte și în vecĭ să aibă părintele Toader și preaoteasa și fiĭ Sfinții Sale a stăpâni locu acesta cu acele 2 dughenĭ fără de nicĭo supărare de către nime, cum și sfânta beserică să-și stăpânească locul ce s'au luat cu schmbu de la părintele Toader, în vecĭ, fără de nicĭo supărare de către mine. Și la facere acestuĭ zapis s'au întâmplat și alți oameni buni, cari s'au iscălit mai jos marturĭ. Și noĭ pentru mai adevărată credință, ceĭ ce am știut carte, ni-am iscălit însumĭ cu mânile noastre, iar ceĭ ce n'am știut carte ni-am pus degitele în loc de peceți.

1784, Mart 25.

Vasile Lupeș. Eŭ Nastasie Covrigeasa. Costandin Paiul. Costandin Cioculu *(sic)*. Ereĭ... ot Vulpe. Ereĭ Ioan de la biserica Vulpe. Costandin Condicar am scris cu zisa dumnilor sale.

Clădirea aceasta, a doua, a bisericĭ, n'a fost nicĭ ea mai norocoasă. A durat numaĭ șeĭzecĭ de anĭ —, până la 1844, cînd a

www.dacoromanica.ro

fost distrusă de incendiu și a fost refăcută, pentru a treia oară, așa cum se găsește astăzi, de Vornicul Teodor Burada (N. A. Bogdan, *l. c.*) Iată, după „Albina românească“ (anul XVI, n-l 60, 30 Iunie 1844) relația groaznicului foc care a distrus atunci, pe lîngă cele cîteva sute de case din vechea Capitală a Moldovei, și biserica Vulpe.

„Vineri, în 28 a curgătoarei, la 2 după amiazi, pe cînd cu putere sufla un vînt arzător din Africa, focul aŭ luat zborul săŭ din o bucătărie a d. Hat. Mavrodi, aproape de hanul Zoe, și răpede aŭ cuprins părți a ulițeĭ din noŭ zidite în Tîrgul-de-sus, unde s'aŭ hrănit de stofe și de materiĭ spirtoase, de care era' pline magaziile. Urmînd după aceasta mișcăriĭ de vîrtejuriĭ, focul aŭ cuprins și aŭ mistuit casele d-luĭ Log. C. Mavrocordat, a cucoaneĭ Elena Sturza (maĭ înnainte a dum. Aga Negruțți), palatul cel frumos a d-luĭ Hat. A. Roset-Rosnovanu, casele d. Vorn. Mano (maĭ înnainte a d-luĭ Vorn. T. Balș) și în sfîrșit toate casele și încăperile de la biserica Sf. Haralambie *și beserica numită Vulpe, care aŭ și ars,* și, înnaintîndu-se în direcția spre Nord, nu aŭ contenit în partea asta focul decît în valea de spre Rufeni.

Vîntul, încălzit maĭ mult și învitat de flacără, aŭ schimbat în astă diastimă de maĭ multe oriĭ direcția sa, prin care s'aŭ primejduit casele ce se socotiaŭ scăpate și s'aŭ ferit altele ce se prepuneaŭ pierdute. Acesteĭ răpeziĭ schimbăriĭ sîntem datoriĭ cu ferirea Cabinetuluĭ istorico-natural. Școala de arte și de meșteșuguriĭ, precum și aceia a fetelor, aŭ scăpat numaĭ prin stricarea acoperemintelor caselor învecinate... Cătră 8 ceasuriĭ seara, cîteva sute de case eraŭ reduse în cenușă...“ **A. Lăpĕdatu.**

DOCUMENTE.

A.

Din documentele necatalogate ale Academieĭ Romîne.

I.

Un act privitor la trecerea pe furiș a cailor peste granița munteană.

Milostiiŭ bojiiŭ Io Șărbanŭ Voevodŭ i gospodinŭ pișet gosodstvami ție, Borčo văt[afŭ] za plaĭ otŭ Săbiceŭ i Soare văt[afŭ] otŭ

*

www.dacoromanica.ro

Mal-Chiojdŭ i Pătru văt[afŭ] otŭ Chiojdulŭ-Mare. Cătră ăcasta vă facŭ în ştire Domniia Mea pentru că aiĕ naintea Domnii Meale jălui sluga Domnii Meale Ghica iuz[başa] cumŭ că i s'aŭ furatŭ 6 caĭ de la viile luĭ de la Năianĭ, aĭ luĭ şi aĭ Zoteĭ şi aĭ luĭ Pătru, şi i-aŭ trecutŭ hoţiĭ prinŭ paza voastră înŭ Ţara Ungurească, şi aţĭ zisŭ voĭ că săntŭ cai înŭ Teliŭ, înŭ ceaia ţară. Deceĭ iată că vă poruncescu Domnia Mea, de vreame ce aŭ trecutŭ cai prinŭ paza voastră şi i-aţĭ aflatŭ înŭ Teliŭ, să cătaţĭ; deaca veţĭ vedea ăcastă carte a Domnii Meale, iarŭ voĭ să li aduceţĭ cai de unde vorŭ fi şi să-ĭ daţĭ la mănа lorŭ, aŭ să-ĭ plătiţĭ cu banĭ, nimicŭ de valŭ să nu-ĭ maĭ purtaţĭ, că, de nu le veţĭ aduce cai, nicĭ îĭ veţĭ plăti, bine să ştiţĭ că voĭ trimite Domnia Mea de o vorŭ duce aiĕ, şi veţĭ plăti cai fără voia voastră, şi veţĭ petreace mare certare de cătră Domnia Mea. Tolico pişah gospodstvami, Ghen. 24, 7192 (1684).

(Monogramă, pecete cu chinovar.)

Pis Badea. Proĕt. vt. Logot.

II.

Orînduiala luĭ Grigore Alexandru-Vodă Ghica pentru oile menite Constantinopoleĭ.

Noĭ Grigorie Alexandru Ghica Voevoda, bojiŭ milostiiŭ gospodarŭ zemli moldavscoĭ. De vreme ce la Prè-Înnalta Poartă să cere suma oilorŭ ce să străngŭ maĭ înnainte denŭ ţara ăcasta de Casabaşe [1] ca să margă la Ţarigradŭ, fiindŭ pentru hrana şi îndestulare Ţarigraduluĭ, şi fiindcă acumŭ, prinŭ mijlocire ce amŭ făcutŭ Domnie Mè, aŭ lipsitŭ casabaşlăculŭ [2], care aducè multă supărare lăcuitorilorŭ, şi ca să să arăte ţara cu oareşcare slujbă cătră Prè-Înnalta Poartă, aŭ luatŭ ăcastă treabă asupră credinčosŭ boeriulŭ Domnii Mele, dumnealuĭ Sandulŭ Panaite bivŭ Velŭ Sulgerŭ, ca să cumpere denŭ ţara Moldoviĭ oĭ şi să le ducă la Ţarigradŭ. Deci după hrisovu ce i s'aŭ făcutŭ de cătră Domnie Mè pentru ăcastă triabă a oilorŭ, iată i să dă volnicii dumisale maĭ susŭ numituluĭ Sulgerŭ şi omuluĭ săŭ ce-lŭ va rănduĭ, să fie volnicŭ a merge la Ţinutulŭ Cărligăturiĭ să cumpere oĭ ţurcance, cu preţulŭ ce să arată maĭ gĭosŭ, adecă berbecele ţurcanu optuzăcĭ şi doĭ parale, oaia ţurcancă starpă şasăzăcĭ şi doĭ parale, cărlanulŭ ţurcanu patruzăcĭ şi cinčĭ parale, luîndŭ cu acestŭ preţŭ

[1] Casap-başa

[2] Rostul Casap-başeĭ.

www.dacoromanica.ro

de la fieștecare ceĭ ce vorŭ avè oĭ țurcance den zăce una, adecă de la una sută, zăce oĭ, după analoghie, căți berbecĭ, căte oĭ stărpe și căți cărlanĭ, iarŭ maĭ multŭ să nu să supere, nicĭ să ia maĭ multe oĭ, ce căte oĭ a vrè să cumpere maĭ multŭ decătŭ de la zăce una, să le cumpere cu prețulŭ ce să vorŭ putè tocmi și învoi cu vănzătoriĭ: Însă hrisovulŭ hotărăște: oile să li è tunsă cu prețulŭ ce să arată maĭ susŭ, darŭ acmù încă vremi de a să tunde oile nu este, pentru lănă, sa aibă a să așeza cn vănzătoriĭ oilorŭ, înŭ sălă să nu cuteze a lua oile cu lănă; iarŭ, neputăndu-să învoi cu stăpăniĭ oilorŭ, atunce să fie îngăduitorĭ oameniĭ Sulgeriuluĭ Sandulŭ Panaite până la Ispasŭ, ca să-și tundă lăcuitoriĭ oile, și, după ce le vorŭ tunde, să ia oile după hotărăre ce să arată. Nicĭ de la unŭ boeriŭ ce aŭ înbrăcatŭ căftanu și de la niamurile de boeriŭ să nu îndrăzniască a lua oĭ cu prețulŭ ce să arată maĭ susŭ, ce, după cumŭ să va putè tocmi cu boeriĭ aceĭ cu oile, cu acelŭ prețŭ vorŭ lua oile; de la boerinașiĭ ce n'aŭ dajde, cum și de la mazilirĭ și neguțtoriĭ ce aŭ dajde înŭ Visteria și diala ceĭ fără de dajde, să aibă a lua denŭ doîzăcĭ una, cu prețulŭ ce să arată maĭ susŭ, iară de la alțiĭ de la toțĭ să ia denŭ zăce una cu prețulŭ hotărătŭ. Și, de vreme că aceste oĭ sîntŭ pentru trebuința Țarigraduluĭ, să fie volnicĭ a lua oĭ și de la mocaniĭ de Țara Unguriască și de Țara Munteniască, după rănduiala și prețulŭ ce să arată maĭ susŭ, fiindŭ obiceiŭ vechiŭ de să lua și de la dănșiĭ, după cumŭ și Căsabașe, căndŭ era, lua și de la dănșiĭ. Oile țurcance cu mieĭ și oile țurcance a făta să nu fie volnicĭ a le lua cu prețulŭ ce să arată maĭ susŭ, ce vrăndŭ să cumpere și oĭ țurcance cu mieĭ și oĭ a făta, să li è prețulŭ ce să vorŭ putè tocmi cu stăpăniĭ oilorŭ. Țapĭ de turmă, cumŭ și berbecĭ de sămănță, să nu-lŭ poată lua cu prețulŭ ce să arată maĭ susŭ; ce, după cumŭ să vorŭ putè tocmi cu stăpăniĭ lorŭ. Dulăi să nu è maĭ mulțĭ decătŭ căte unŭ dulăŭ de turmă, pe care îlŭ vorŭ da ćobaniĭ, iarŭ nu care orŭ vrè. Oile părnăĭ și mistrugance să nu fie volnicĭ a le lua cu acestŭ prețŭ, ce după cumŭ să vorŭ putè învoi și așeza cu vănzătoriĭ. Unde orŭ vrè să-ș ție oile, să nu le ție în sate, pe moșiile nimăruĭ, ce cu tocmală și învoială cu stăpăniĭ moșii să pue oile; iarŭ pe unde orŭ trece înŭ trecătoare, ferindŭ țarinele și fănețele de locŭ slobodŭ, să nu fie popriță. Decĭ, după hotărăre hrisovuluĭ ce s'aŭ datŭ, să aibă Sulgerulŭ Sandulŭ Panaite și oameniĭ dumisale a strănge oĭ pără la sfărșitulŭ luniĭ luĭ Iunie. Neguțătoriĭ streinĭ răngiperĭ (sic) de Țarigradŭ, carele orŭ avè cărțile Domnii Mele, să aibă voe a cumpăra

www.dacoromanica.ro

oĭ orĭcându, pentru numbaeoa înpărătiască, cu preţulŭ ce să vorŭ putè tocmi cu vănzătoriĭ; cumŭ şi ceĭ care orŭ vrè să cumpere oĭ pentru tamazlăcŭ şi căsapiĭ, pentru tăetŭ la târguri, să nu fie popriţĭ a nu cumpăra, însă numaĭ cătŭ le va fi de trebuinţe, iarŭ nu maĭ multŭ. Pentru lăcuitoriĭ care îşĭ număscu oile pe boerĭ, ca să nu dè la zăce una, pe unde a fi prepusŭ, să margă omulŭ dumisale Sulgeriuluĭ să arăte ispravnicilorŭ, şi ispravniciĭ, după poruncă ce aŭ de la Domnie Mè, să cerceteze cu amăruntulŭ şi, dovedindu-să că acele oĭ nu sintu boereştĭ, să dè mănă de agiutoriŭ omuluĭ dumisale Sulgeriuluĭ Sanduluĭ Panaite, ce să ia şi dentr'acele oĭ den zăce una cu preţulŭ hotărâtŭ. Dreptŭ aceia darŭ iată să poroncește şi dumv., ispravnicĭ de Ţinutulŭ Cărlegăturiĭ, viindŭ oameniĭ dumisale Sulgeriuluĭ Sandu Panaite ca să cumpere oĭ după carte ăcasta a Domnii Mele, să le daţĭ şi dumv. totŭ chipulŭ de agiutorŭ ca să poată cumpăra oile, fiindŭ cu preveghere ca să nu să asupriască lăcuitoriĭ cătŭ de puţinŭ piste hotărăre ce să arată maĭ susŭ. Ăcasta poroncimŭ.

1777, April 3.

[Vo:] Κηρληγατούρα. *Procit Vel Vist.*

(Pecete pentagonală.)

III.

Porunca luĭ Grigore Alexandru-Vodă Ghica pentru podurile Iaşilor.

Cu mila luĭ Dumnezăŭ Io Grigorie Alexandru Ghica Voevod, Domnŭ ţărăĭ Moldaveĭ. De trebuinţă iaste şi să cuvine Domnilorŭ, lângî alte ocîrmuirĭ şi chivernisirĭ ce facu supuşilorŭ săĭ, să grijască şi celi trebuinčoasea spre odihna săracilorŭ şi a ţărăĭ şi cele spre înfrumuseţarea şi împodobirea acestora şi să le iconomisască cu bună rînduială, maĭ vîrtosŭ socotindŭ să poată afla şi chipulŭ iconomieĭ ca să să păzască fapta şi rănduiala neclătită şi nestrămutată, maĭ alesŭ cu petrecerea de vreamĭ să afle şi să căştige şi maĭ bunî stare şi rănduială. Carea ăcasta cunoscîndŭ Domniia Mea nu numaĭ că iaste din ceale trebuinčoase, ce încă lucru şi de Dumnezăŭ iubitŭ şi plăcutŭ, am ŭhotărâtŭ ca să săvărşimŭ la o parte, ce şi trebuinţa să vede a fi maĭ trebuinčoasă, şi fapta de Dumnezăŭ plăcută, în stăpânitoriulŭ altorŭ oraşe a ţărăĭ Domnieĭ Mele, adecă în Scaunulŭ nostru, în oraşulŭ Iaşilorŭ, carea neputăndŭ în fieştecare vremĭ ca să găsască rănduiala şi stare sa, pentru drumurĭ şi poduri, de vreme ce, învechindu-să şi stricându-să şi iarăşŭ cu multe cheltuiale înnoin-

www.dacoromanica.ro

du-să și prefăcându-să, pentru neiconomiia ce era, și dinŭ vreme în vreme aŭ rămasŭ la stare rî, — pentru ačasta darŭ s'aŭ socotitŭ și de acumŭ înnainte ačastă triabă a poduriloru să să dia la neguțtoriĭ streinĭ, oamenĭ de cinste și de triabă, ce să află aice cu neguțtoriia lorŭ, adecă: Papa Dimitrie Săchelario, Dimitrie Leonardŭ, Casta Gheorghiu, Hristodorŭ Papafilŭ, Hagi Polizu, Hagi Chiriță, Iane Rufa, Dimitrie Pavli, Xantho Lambro, Zoia Leonardu, Mihailŭ Gheorghiu, Stamati Bano, Panaite Gheorghiu, Gheorghie Petală. Care aceștĭ neguțtorĭ să strângă la vreme banĭ ce vorŭ fi rănduițĭ pentru poduri și, ca niște vechilĭ și epitropĭ fiindŭ la ačastă triabă, să aibă purtare de grijă, arătându cătră dumnealuĭ Velŭ Vist. carea după vremĭ să va afla, ca să arăte cătră Domnie cându va fi trebuință pentru înnoitulŭ poduriloru, și cu purtare de grijă a numițiloru neguțitorĭ și banĭ ceĭ ce să vorŭ orândui, mulțĭ saŭ puținĭ, pentru trebuința poduriloru, să să ia dinŭ rănduiala aceaia care va face Domniia, și într'acestŭ chipŭ să să înnoiască podurile și să să tocmască. Cumŭ și dumnealuĭ Velŭ Agă ce va fi, să dè podariĭ ce spre ačastă slujbă săntu rănduițĭ, cumŭ și alțĭ zapciĭ domnești, ca lucrare cè trebuinčoasă să-și afle rănduiala; și sfârșitulŭ și să fie la ačastă triabă rănduitŭ și Dima Suiulgiu. Iară, cătŭ pentru meremetisitulŭ poduriloru datoriŭ să fie bulubașa de podarĭ a cerceta înŭ toate zilile peste totŭ locul, și unde a fi trebuință de o podè saŭ doo, în a să tocmi să margă la numițiĭ neguțitorĭ, ca la niște vechilĭ ce săntu puși asupra aceștiĭ trebĭ, și cu izvodŭ anume să arăte trebuința ce va fi de tocmitŭ. Și numițiĭ neguțitorĭ vorŭ da bani dinŭ rănduiala ce va fi de să va meremetisi unde a fi trebuință. Și poruncimŭ Domniia Mè, bulibașo de podarĭ, să fiĭ ascultătoriŭ numițiloru neguțitorĭ, ca unoru epitropĭ ce săntŭ rănduițĭ asupra aceștiĭ trebĭ, fiindŭ încredințată Domnie Mea că vorŭ avè purtare de grijă cu silință și osărdie. Și poftimŭ Domnie Mè și pre ceĭ cariĭ după noĭ vorŭ lua cîrmuire Domnieĭ, ca și Domniile Sale să fie răvnitorĭ uniĭ fapte bune ca ačasta, iconomisindŭ și Domniile Sale ačastă care de noĭ bine s'aŭ iconomisitŭ, întărindŭ și înnoindŭ hrisovulŭ acesta a Domnii Mele pentru a Domniiloru Sale veačnică pomenirea.

V leatŭ 1764, Noiemvrie.

Io Grigorie Ghica Voevod.

(Pecete octogonală.)

www.dacoromanica.ro

IV.

Privilegiul lui Ioan-Vodă Callimachi pentru negustorii lipscani.

Cu mila lui Dumnezău Io Ioanŭ Theodorŭ Vaevodŭ, Domnulŭ ţărăi Moldoveĭ.

Datorie Domniloru şi a tuturoru celoru ce aŭ supusă năroade suptŭ povăţuire loru datorĭ sintŭ a căuta şi a cerceta pentru supuşiĭ săĭ ca să găsască chipurĭ cu carele să aducă pre toţĭ la fericire şi patrie loru la maĭ bună stare. Cu aceste fiindŭ, şi lauda politicască nu să conteneşte de asupra loru. Darŭ şi sufletiască pomenire veĉnică rămăne, şi, de nu poate cineva a întări maĭ cu milostivire şi bunătate, cade-să darŭ întru a sa stăpănire să ţie cele întărite. Darŭ, încătŭ pentru celŭ ce strică şi răsăpeşte cele bune şi hotărăte de la alţiĭ, adevăratŭ unŭ oblăduitoriŭ ca acela, orĭ dinŭ fire sa, orĭ dinŭ sfătuire, aŭ dinŭ lăcomie fiindŭ îndemnatŭ, să asămănă ca unŭ călcătoriŭ de lege şi împotrivitoriŭ faptelorŭ celoru bune. Dreptŭ aceia darŭ luat-amŭ sama Domniia Mia şi pentru unŭ rufetŭ ce este aice înŭ oraşulŭ Iaşilorŭ, neguţitoriĭ lipscanĭ, ce aducŭ marfă de Lipsca, carĭ aceştie, fiindŭ rufetulŭ celŭ maĭ de cinste alŭ neguţitorilorŭ înŭ ţara ăcasta şi de vreme că aŭ avutŭ hrisoave şi de la ătăţa Domnĭ maĭ înnainte, cu întărire obiceiuluĭ lorŭ, ca să dè la vama domniască căte treĭzăcĭ leĭ vechĭ de carulŭ căte cu doĭ boĭ cu marfă de Lipsca, cumŭ şi neguţitoriĭ lipscanĭ cu acelŭ feliŭ de marfă, carĭ nu descarcă aice înŭ ţară, ce sîntŭ trecătorĭ, iarăşŭ aşè, dupe hrisoavele Domniloru, să dia căte doaozăcĭ şi patru leĭ vechĭ de totŭ carulŭ cu doĭ boĭ. Darŭ, fiindŭ-că dintru vrere dumnezăiască, ni-aŭ luminatŭ a să face spitale, adecă bolniţă, aice înŭ Iaşĭ, la mănăstire Svăntuluĭ mareluĭ ierarhŭ Spiridonŭ făcătoriulŭ de minunĭ, şi fiindŭ trebuinţe de multă cheltuială pentru aceĭ ticăloşĭ şi neputinĉoşĭ bolnavĭ, s'aŭ hotărătŭ să maĭ dia şi aceştĭ neguţitorĭ lipscanĭ pentru cheltuiala spitaliiĭ într'acesta chipŭ însă: lipscaniĭ ce vorŭ descărca marfa lorŭ aicĭ înŭ ţară, să dia de totŭ carulŭ de marfă căte cu doĭ boĭ căte cincisprăzece leĭ, iarŭ lipscaniĭ trecătorĭ, ce nu vorŭ descărca marfa lorŭ aice, să dè pe gĭumătate, adecă căte şapte leĭ şi gĭumătate de totŭ carulŭ, — care miluire şi eĭ cu bucuriia şi cu voe lorŭ aŭ priimitŭ. Şi de acmù înnainte maĭ multŭ să nu să supere, orĭcătŭ de puţinĭ, ce într'acestŭ chipŭ să să urmedze pentru vama lorŭ. Iarŭ cine va strămuta saŭ va strica ăcastă bună aşezare şi întărită de ătăţa

www.dacoromanica.ro

Domnĭ maĭ înnainte, cumŭ şi miluire ačastă ce s'aŭ făcutŭ, pentru hrana şi sprijiniala a atăţa ticăloşĭ şi neputinčoşĭ bolnavĭ, suspinurile neputinčoşilorŭ acelora să să audă înnaintea înfricoşatuluĭ Dumnezăŭ, şi Svăntulŭ Spiridonŭ să le fiie părăşŭ la straşneculŭ giudeţŭ (care să nu dè Dumnăzăŭ nicĭ a trecia prinŭ gândulŭ cuiva). Şi pentru aceia darŭ poftimŭ Domniia Mea şi pre alţĭ luminaţĭ Domnĭ carĭĭ dinŭ Pronie dumnăzăiască vorŭ fi rănduiţĭ cu Domnie aceştiĭ ţărĭ înŭ urma noastră, maĭ vărtosŭ să întăriască, pentru a lorŭ večnică pomenire. Vlto 7268.

Io Ioanŭ Theodorŭ Voevodŭ bojiiŭ milostiiŭ gospodarŭ.

Io Ioanŭ Voevoda.

Proĭt. Νικόλαος Σοῦτζος.

V.

Un ordin de la 1822 al luĭ Chehaia-beiŭ.

Chehaia-beĭ

cătră cinstita Vornicie de Botoşanĭ.

Fiindŭ trebuinţă pentru unŭ tulumŭ pacè de samurŭ cu profiluri lorŭ, întregĭ samurĭ, cumŭ şi unŭ tulumŭ de sniihi (sic), *cu profilurile de snihi, bunĭ osăbiţĭ, însă cu preţulŭ celŭ maĭ de pe urmă până la doaă miĭ doaă sute leĭ, — pentru care să scriie dumv. ca să cercetaţĭ pe la blanariĭ ce săntŭ acolò saŭ la alţĭ ce vorŭ fi avăndŭ aceste doaă tacămurĭ de blane cu preţulŭ arătatŭ maĭ susŭ, şi, găsindu-să, pe acelŭ cu blanile să să trimată aice, ca să să vadă şi să-şĭ priimască şi banĭĭ. Însă ačasta să cere de la dumv. cătŭ de în grabă şi fără zăbavă. 1822, Apr. 8.*

Sait-Efendi. Blanile găsăndu-se, să să dè înŭ măna aducătoruluĭ scrisoriĭ aceştiĭ: preţulŭ să va plăti de cătră noĭ la Visteriie.

Porunca s. Chihae-beiŭ pentru 2 tacămurĭ de blanĭ, şi s'aŭ făcutŭ răspunsŭ că nu să găsăscu. 822, Apr. 2.

Cărie triimisŭ i-amŭ datŭ huzmetŭ, de frică, 160 leĭ.

VI.

Ordin pentru arendarea căsăpiilor din Iaşĭ.

Noĭ Constandinŭ Alexandru Ipsilantŭ Voevodŭ, cu mila luĭ Dumnezăŭ Domnŭ ţărĭĭ Moldoviĭ.

Cinstite dum. Scarlatŭ Manu bivŭ Velŭ Logft., epistatŭ Agii, fiindŭ-

www.dacoromanica.ro

că la 15 zile a viitoarei luni Noemv. să înplinești anulŭ țiitorilorŭ căsăpii de aice dinŭ oraşŭ Eşiĭ, iată că scriŭ dumitali să daĭ înştiinţare tuturorŭ neguţitorilorŭ şi altora de aice dinŭ Eşŭ ca, cine arŭ fi muşteriĭ şi vorŭ vrè să ia asupră ţinere căsăpiilorŭ pe viitoare vreme, să să arăte la Visterie, ca să să facă tocmală maĭ înnainte, să poată avè vreme să-şĭ facă gătire trebuinčoasă de vite şi de alti ce vorŭ avè trebuinţi, pănă la vreme ce să împlineşti anulŭ acestorŭ ce să află ţiindŭ căsăpiile acmù.

1800, Iuli 21.

Velŭ. Vist.

(Pecete ovală cu chinovar.)

B.

Acte din colecţia d-luĭ Gheorghe Sion.

I.

Un act de la Radu-Vodă Şerban, despre vremea «cînd s'aŭ fost ridicat toate satele din ţară să se judecească» [1].

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul Voevod, Domn a toată Ţara-Rumînească, nepotul răposatuluĭ Basarabu Voevod, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnieĭ Mele slugiĭ Domnieĭ Mele Stoicăĭ Logofătul şi cu feciorii luĭ, cîţĭ Dumnezeŭ îĭ va dărui, ca să fie al luĭ satul Loloeştĭ, cu tot hotarul moşieĭ, însă partea luĭ Dragomir şi cu ceataluĭ toată, şi partea luĭ Stan toată şi cu ceata luĭ, şi partea luĭ Dărster şi Burduhar şi cu ceata lor toată, şi partea luĭ Dragomir şi cu ceata lor toată, şi partea luĭ Datco şi cu ceata lor toată, şi partea Bodeĭ şi cu ceata lor. Pentru că aceştĭ maĭ sus scrişĭ oamenĭ aŭ fost toţĭ megiaşĭ de la moşĭ, iară după aceia eĭ s'aŭ sculat de s'aŭ vîndut slugiĭ Domnieĭ Mele care am zis maĭ sus, Stoicăĭ Logofătul, de a lor bună voie, făr' de nicĭo silă, drept 30.000 aspri gata, şi să plătească la 8 catane dăjdiile lor, ce a fost căzut în satul Loloeştĭ, şi a plătit sluga Domnieĭ Mele care am zis maĭ sus, Stoica Logofătul, a plătit de treĭ anĭ dăjdiile, 48.000 aspri gata, împreună cu toţĭ baniĭ s'aŭ făcut 78.000 aspri. Iară după aceia, cînd a fost Mihaĭ-Vodă Domn în Ardeal şi cînd s'a fost rîdicat toate satele din ţară, să se giudecească, iar satul Loloeştĭ eĭ încă s'a sculat şi s'a dus la Beligrad, la Mihaĭ-Vodă, şi s'aŭ plîns la picioarele luĭ cum că le-a făcut sluga Domnieĭ Mele Stoica Logofătul silă. Drept aceia Mihaĭ-Vodă n'aŭ crezut pe săteniĭ Lo-

[1] Vom reveni asupra însemnătăţiĭ acesteĭ mărturiĭ într'o dare de samă.

www.dacoromanica.ro

loeşti cum că li-a făcut silă sluga Domnieĭ Mele Stoica Logofătul, ci li-a făcut carte la Craiova, la Calotă Vel Ban, ca să li dea lor satuluĭ Loloieşti lege 12 boieri să jure cum că li-a făcut silă şi nu s'a vîndut eĭ de a lor bună voie. Drept aceia satul Loloieşti a întrat în lege cu 12 boieri. Ci n'aŭ putut să jure nicĭ cum, şi a rămas Loloieştiĭ de lege d'innaintea Divanuluĭ. Şi a făcut slugiĭ Domnieĭ Mele carte de moştenire ca să fie a lua moşie ohamnică. După aceia s'a întîmplat slugiĭ Domnieĭ Mele Stoichiĭ Logofătul de a fugit de frica luĭ Simion-Vodă, iar Leşiĭ aŭ robit casa luĭ, şi i-aŭ luat şi cărţile de moşie, şi aŭ mărturisit boieriĭ înnaintea Domnieĭ Mele cum că i-aŭ luat cărţile Leşiĭ. Decĭ Domnia Mea am adevărat cu toţĭ dregătoriĭ Domnieĭ Mele cum că i s'aŭ luat Stoicăĭ Logofătul cărţile de moşie. După aceia Domnia Mea am făcut alte cărţĭ Stoicăĭ Logofătul ca să-ĭ fie satul Loloieşti Rumînĭ toţĭ, cu tot hotarul, că s'a vîndut de a lor bună voie. Însă arătăm şi semnele hotaruluĭ: din dosul laculuĭ, de la satul Voineştĭ, pe cale pănă în dosul luĭ Leucă, în marmure, în piatră, şi din cale pănă în locul cu omul mort, în vălcea pe Vasoviţă, pănă în lacul cu găvanul, în dosul Badeĭ, în vălcea, pănă în capul Mleciĭ, în polovine, iar în capul pisculuĭ Crucişoareĭ, în polovinele cele marĭ, în calea Craioviĭ, pănă în viile Cremeni, şi pe din jos de lacul cu poiana, în capul luĭ Corcel, în piscul Utmeĭ. Aceste semne sînt satuluĭ Loloieştiĭ. Şi am dat Domnia Mea slugiĭ Domnieĭ Mele Stoicăĭ Logofătul ce să-ĭ fie aĭ luĭ satul Loloieştĭ tot, cu tot hotarul luĭ, şi feciorilor luĭ, nepoţilor şi strănepoţilor, de niminĭ să nu fie bîntuiţĭ, după porunca Domnieĭ Mele. Iată şi mărturiĭ am pus Domnieĭ Mele: jupanul Radu Buzescu i Dumitru biv Vel Vornic i jupanul Preda Vel Ban i jupan Nica Vel Vornic i Stoica Vel Logofăt i Nica Vel Vistier i Radu Clucerul i Giurgĭ Comisul i Leca Spătarul i Costandin Păharnicul i Leca Vel Postelnic i Cernica Vornicul. Şi am scris eŭ Pantazi în Scaunul Tîrgoviştei, Aprilie 19, 7110 (1602).

(Traducere veche.)

VIII.

O socoteală de gospodărie moldovenească pe la începutul veaculuĭ al XVII-lea.

\+ *1 merţă de mălaĭ la cîinĭ.*

\+ *6 merţe de mălaiŭ la Petrică, cănd aŭ dusŭ Vladulŭ Oprişŭ mălaiŭ de are.*

\+ *15 merţe de săcară, cănd aŭ diresŭ înŭ curte.*

www.dacoromanica.ro

+ *1 merță de mălaiŭ la cîinĭ.*

+ *mesița Avgustŭ.*
+ *2 merțe de săcară, crainiculŭ.*
+ *2 merțe de săcară, Țiplĭi.*
+ *2 merțe de săcară, Murghiĭ.*
+ *1 merță de săcară, vătămanulŭ.*
+ *4 merțe de grăŭ la Sîntî-Mîrie.*
+ *4 merțe de săcară, tijŭ înŭ casă.*
+ *1 merță de mălaiŭ la cîinĭ.*
+ *2 merțe de săcară gîinilorŭ luĭ (?).*
+ *o merță de săcară bia...*
+ *1 (?) merță de mîlaiŭ...*
+ *4 merțe de grăŭ înŭ casă.*
+ *10 merțe de săcară înŭ casă.*
+ *3 merțe de mălaiŭ la ogarŭ.*

+ *mesița Septevrii.*
+ *11 merțe de săcară înŭ curte.*
+ *2 merțe de săcară Țiganilorŭ.*
+ *2 merțe de săcară Morgoșŭ.*
+ *2 merțe de săcară Criiseĭ (?).*
+ *3 merțe de mîlaiŭ la gîinĭ.*
+ *2 merțe de săcară gîinariuluĭ.*
+ *2 merțe de săcară grîdinariu.*
+ *1 merță de mălaiŭ la gîinĭ.*
+ *2 merțe săcară Lupuluĭ vătămanŭ.*
+ *8 mirțe mălaiŭ u măncatŭ cu cai.*

+ *Mirța ca mare.*
+ *8 mirțe mălaiŭ, tijŭ la casă.*
+ *7 mirțe mălaĭ s'aŭ pisatŭ la pan* (sic).
+ *8 mirțe mălaĭ, tijŭ la caĭ.*
+ *6 mirțe săcară s'aŭ măncatŭ în curtea.*
+ *2 mirțe s'aŭ vândutŭ Ursuluĭ.*
+ *3 mirțe mălaĭ la găinĭ.*
+ *1 mirță săcară cè mare Avramŭ.*
+ *8 mirțe ovăsŭ la caĭ.*
+ *1 mirță orŭdzŭ, tijŭ la caĭ.*
+ *1 mirță săcară (?), 1 mirță hrișcă la purceĭ.*

www.dacoromanica.ro

+ *16 merțe săcară s'aŭ făcutŭ fănină și s'aŭ trimis la Iașŭ.*
+ *1 mirță săcară luĭ Chirilă Țig[anulŭ].*
+ *1 mirță săcară Colțe.*
+ *1 mirță de la căĭ* (sic) *să ia.*
+ *1 mirță săcară Oprișŭ.*
+ *1 merță săcară Agapie.*
+ *2 merțe de săcară grădinariuluĭ.*
+ *7 merțe de săcară s'aŭ datŭ pre sare.*
+ *5 merțe de săcară s'aŭ mîncatŭ înŭ casă.*
+ *6 merțe de mălaiŭ la ogarŭ.*
+ *2 merțe de mălaiŭ la găinĭ.*
+ *6 merțe de fînină Țiganilorŭ, la gunoiŭ.*
+ *9 merțe de săcară s'aŭ mîncatŭ în casă.*
+ *3 merțe de săcară Țiganilorŭ.*
+ *1 merță de săcară luĭ Precupŭ meșterulŭ.*
+ *1 merță de mălaiŭ la gîinĭ.*
+ *1 merță de mălaiŭ tijŭ la găinĭ.*
+ *10 merțe de săcară luĭ Ștefanŭ de Petrișŭ.*
+ *2 merțe de săcară luĭ Țiplicŭ.*
+ *2 merțe de săcară crainiculuĭ.*
+ *2 merțe de săcară gîinariuluĭ.*
+ *2 merțe săcară luĭ Murgocĭŭ.*
+ *2 merțe de săcară Condriții prisăcarŭ.*
+ *2 merțe de săcară grîdinariuluĭ.*
+ *1 merță de săcară luĭ Mironŭ vezeteulŭ.*
+ *3 merțe de ordzo înŭ beare.*
+ *12 merțe de săcară înŭ beare.*
+ *2 merțe de săcară prisăcariuluĭ Prajiĭ.*
+ *Cindzăc de merțe de săcară amŭ trimisŭ la Petrișŭ.*
+ *1 merță de mîlaiŭ la găinĭ.*
+ *4 merțe de mălaiŭ luĭ Șeptelișŭ.*
+ *1 merță de mălaiŭ țircovniculuĭ.*

+ *Izvodŭ de grăŭ ce s'aŭ găsitŭ îmĭ jicniță și s'aŭ datŭ pre mănaa luĭ Burdujelŭ; Mar. 9 dni.*
+ *34 merțe grăŭ dinŭ area, să să știie.*
+ *11 merțe grăŭ amŭ spălatŭ și s'aŭ alesŭ.*
+ *7 merțe; diceĭ 3 merțe s'aŭ trimisŭ la Petrișŭ, 4 merțe s'aŭ măncatŭ înŭ casă la Joldești.*

www.dacoromanica.ro

+ *2 merțe grău de la Cheluieșŭ s'aŭ mâncată înŭ casă.*
+ *51 mirțe de ordzŭ c'aŭ sămănatŭ.*
+ *23 mirțe de hrișcă denŭ are ce aŭ găsitŭ Burdujelŭ.*
+ *41 de merțe de mălaiŭ dinŭ [a]rea s'aŭ lutu, să știe.*

Publicate de **N. Iorga.**

DĂRI DE SEAMĂ.

C. Giurescu, *Interpolările și data scrierii „De neamul Moldovenilor" de Miron Costin. Răspuns criticei d-luĭ N. Iorga* (extras din „Buletinul Comisiunii istorice a Romăniei", II), București 1915.

Ca orice om care a cercetat îndelung și cu iubire o problemă, d. Giurescu ține cu statornicie la părerile sale și, cum calitatea dominantă a spiritului său e o vigoare dialectică puțin obișnuită, d-sa răspunde la argumentele pe care, cu bună credință și nu cu puțină muncă, dat fiind felul foarte concis cum se presintă lucrarea d-luĭ Giurescu, le-am adus în această revistă cu privire la frumoasa ediție a cărții luĭ Miron Costin asupra vechiĭ istoriĭ a Romînilor.

De la început țin să spun că n'am avut intenții „nimicitoare" (p. 4). Am menținut numaĭ cu argumente, pe care nicĭ această contra-critică nu le înlătură, vechĭ părerĭ ale mele, pe care le-am împărtășit cu Șt. Orășanu și cu dd. Barwinski și I. Bogdan.

Iată ce obiectez argumentelor nouă ce mi se opun :

1. Că o parte din manuscripte nu cuprinde anume elemente dintr'o scriere, nu înseamnă că aceste elemente sînt interpolate. Cu atît maĭ puțin cînd e vorba de o scriere neisprăvită, a cărĭ publicare e pentru editor o refacere.

2. Interpolatorĭ n'aŭ ajuns nicĭodată să dea impresia uneĭ perfecte unități de formă cu autorul interpolat.

3. Nu cunosc nicĭun cas în care interpolatorul să fi alergat la alte scrierĭ ale autoruluĭ interpolat, pe care scrierĭ să le fi putut descoperi în exemplare unice, cum e cronica polonă, poema polonă, pe care nimenĭ nu putea să le aibă decît personagiul străin pentru care fuseseră redactate.

Aceasta pentru interpolărĭ. Acum pentru data scrieriĭ. Orĭcîte contra-argumente i-ar da d-luĭ Giurescu o nouă revisie a ches-

www.dacoromanica.ro

tiuniĭ și întrebuințarea unor locurĭ din izvoare tipărite și inedite pe care, dacă nu le-am citat, înseamnă că nu le cunoșteam orĭ că mi-aŭ scăpat din vedere, cînd d-sa le adusese, undeva, în discuție,—rămîn aceste fapte:

1. Miron Costin scrie la o vrîstă „slăbită“, și aceasta înseamnă că era foarte bătrîn. Nu mă opresc la argumentul că pasagiul se află numaĭ în *manuscriptele pe care d. Giurescu însuși le recunoaște autentice*, și aceasta tocmaĭ pentru că d-sa le recunoaște autentice. Și cine ar admite datarea maĭ veche decît 1684 a croniceĭ polone, dedicată unuĭ anume om, la o anume dată, pentru un anume scop, și conclusia că de la 1675 pănă la moartea sa, tărzie, cronicarul n'a scris nimic? Orĭ că, dacă a scris poema polonă, a scris-o „întîmplător“ și decĭ acest splendid monument literar nu înseamnă continuarea uneĭ activităț literare? Orĭ că a putut cineva umbla în hîrtiile luĭ Miron, după moartea luĭ, fără voia fiilor?

Dovadă de cum se poate greși prin operațiĭ pur logice operînd fără constatarea la fiecare pas a împrejurărilor istorice e următorul fapt. În cronica polonă se vorbește ca despre un stăpînitor așezat, care poate scăpa „de peire“ Moldova, despre regele Sobieski (p. 179 din ediția Bogdan). El a început însă a domni la 1674, tărziŭ după o catastrofă, și a urmat să fie învins pănă la pacea din 1676. Dar atuncĭ cum poate fi cronica de la „începutul activităț cronicaruluĭ“, ba încă (p. 16) „înnainte de apariția Letopisetuluĭ (1675)“, cînd atuncĭ Sobieski nicĭ nu era rege?

„O altă soartă“ pentru Moldova decît supt Turcĭ, adăugînd că maĭ bine ar fi să piară, n'o putea dori Miron (p. 180) în cursul succeselor turcești din 1673-6, ci numaĭ în vremea înfrîngerilor constante de după 1683.

Argumente subsidiare, de probabilitate. În aceiași Cronică se spune că Miron a văzut urmele podului luĭ Traian „între Cladova și Vidin“ (ed. Bogdan, p. 180). Și cînd s'a putut face aceasta decît în legătură cu campania din 1683?

Rostul Macedonenilor (p. 188) îl putea avea cronicarul după Constantin Cantacuzino, care, el, îĭ știa, și știm și cum (din Veneția.)

D. Giurescu mă întreabă, de altfel, de ce mențin data de 1684 pentru cronica polonă în prosă a luĭ Miron.

Iată de ce:

www.dacoromanica.ro

Cronica e scrisă evident, cum o spune și d. Barwinski (p. XVI), cînd Miron era în exil, și decî nu cînd, la 1675, el era în Moldova și servia pe *Domnul pus de Turcî și cînd nu visa liberarea Moldoveĭ de Poloni*. Omul care cere în cronică scăparea de Turcî era în alt moment al vieții luĭ decît acela cînd oferia stăruind din răsputerĭ, pacea din partea Turcilor, primind, în schimb, condițiĭ între care aceia, dorită de el, a restituțieĭ Moldoveĭ *(ibid.*, p. XIII).

Este evidentă legătura între dorința de a se salvà Moldova de Polonĭ și punctul 3. din cererile presintate luĭ Sobieski, în 25 Iulie 1684, de boierĭ Moldoveĭ: „În casul cînd (ferească Dumnezeŭ) Turcĭĭ, la încheierea unuĭ tratat, ar reclamà Moldova, M. S. Regele și Republica sînt rugațĭ să apere tare Moldova și să n'o dea Turcilor“ (Hurmuzaki, *Supl.* II[3], p. 151). De altminterea părerea noastră e și a d-luĭ Bogdan, editorul croniceĭ *(l. c.*, p. 145 și urm.)

Opera e dedicată „Mareluĭ-Comis“ al Poloniеĭ. Legăturĭ ale luĭ Miron cu Marele-Comis polon se constată însă numaĭ de la 1677 înnainte, cînd solul Gninski aduce luĭ Costin scrisorĭ de la acesta. D. Barwinski arată ce legăturĭ strînse eraŭ între acest „confident și director“ al luĭ Sobieski și rege. Numaĭ dacă s'ar fi dovedit că el Comisul, Marcu Matczynski, a murit înnainte de 1684, d. Giurescu ar avea dreptate. De vreme ce însă d. Barwinski admite scrierea pe la 1684 a croniceĭ polone dedicată Comisuluĭ, se vede că Matczynski, a căruia biografie o cunoaște, era viŭ atuncea.

2. Miron vorbește de un „episcop“ italian, în care vedeam pe Vilo Piluzio, plecat din Moldova, la 1682. D. Giurescu cere să i se arăte că alt episcop n'a putut trece înnainte. Îĭ răspund cu toate actele propagandeĭ catolice, cu toată lista, dată de d. Sadi Ionescu, a călătorilor pe la noĭ. D-sa crede că, atuncĭ cînd Miron spune că a vorbit cu „un episcop italian“ se poate ca acesta să maĭ fie în țară și să păstorească; eŭ nu pot crede. De aceia socot că argumentul *„poate* fi luat în considerare“.

Panaiotachi dragomanul, despre care Miron spune că *era* „vestit *pe vremea luĭ* la Împărăție“ a murit la 1672, și decî mulțĭ anĭ trebuiră să se fi strecurat de atuncĭ ca să se întrebuințeze formula: „pe vremea luĭ“. D. Giurescu obiectează că „răposatul“ se

www.dacoromanica.ro

zice „cuiva numaĭ scurt timp după moarte“. Eŭ nu ştiŭ să fie aşa.

Iarăşĭ nu putem primi argumentărĭ ca aceia de la pp. 27-8 cu privire la trecerea luĭ Miron prin Maramureş. D. Giurescu pomeneşte călătoriile din 1673, dar uită că atuncĭ Sobieski *nu era încă rege* şi că fiul luĭ Miron însuşĭ spunea lămurit că solia s'a făcut *„la craiul leşesc* la Sobieski“. Şi nu ţine samă nicĭ de argumentul mieŭ că solia nu se putea face *pe acolo* la regele aflător în ţara luĭ, căcĭ altul era drumul, ci numaĭ, ca în 1683, cînd Sobieski era înnaintea Vieneĭ saŭ în Ungaria. Decĭ nu poate fi vorba de soliile d'intăiŭ.

Cred că am dreptate şi în ce priveşte contestarea formeĭ „Constantin Ducăĭ-Vodă“. E drept că se află într'o parte din manuscripte, cea maĭ mică, majoritatea avînd „Constantin Duca-Vodă“. Forma d'intăiŭ e preţioasă. Ea arată că a fost: Ducăĭ-Vodă şi că din greşeală s'a adaus: Constantin, dînd forma hibridă. Cantemir n'a făcut alta decît să reproducă pe Miron, puind data de 1703, cînd el ştia că domnise Duca tînărul.

Cetitorul să nu creadă că am redus discuţia la cîteva puncte, părăsind pe celelalte. Nu. Nicĭ contra-argumentul despre birul către Tatarĭ al Polonilor, nicĭ acela despre victoria permanentă germană (lupta de la Skt. Gotthard a fost un accident şi pacea a ieşit *prielnică* Turcilor) nu sînt de loc probante. Dar discuţia are rost să continue cu argumente secundare numaĭ cînd cele principale aŭ dat greş, şi nu e casul. Apoĭ spaţiul e restrîns în această modestă revistă. Şi, în sfîrşit, este cineva maĭ sigur judecător decît noĭ despre părerile noastre: cetitorul, *candidus lector*.

Îl aşteptăm pe dînsul[1].

* * *

C. Giurescu, *Cîteva lămuriri asupra uneĭ recensii* (în „Convorbirĭ Literare“, Octombre 1915).

D. C. Giurescu a publicat în „Analele Academieĭ Romîne“ un studiu despre „legătura lui Mihaĭ Viteazul“, pe care n'am avut răgazul de a-l presinta cetitorilor, cu noutatea documentară ce

[1] Rectificărĭ în chestiĭ nouă. N'am spus niciodată că atribuiŭ traducerea luĭ Herodot logofătuluĭ Istrati, fiindcă acesta trăia atuncĭ în Moldova. Argumentul mieŭ e altul: Istrati a fost *singurul elenist din Moldova* pe atuncĭ şi traducerea arată un *perfect cunoscător al limbiĭ greceştĭ*.

www.dacoromanica.ro

cuprinde și cu tendința de a dovedi, pe basa unor interesante aserțiuni boierești și a situației speciale pe moșiile de mînă-moartă ale Bisericii, că rumînia e contemporană cu întemeierea principatului muntean, că Mihaĭ Viteazul n'a avut niciun rol în precisarea ei legală și că trebuie introdusă teoria unei desrobiri treptate a țeranului, care, deci, pe umeri de șerb a sprijinit trecutul de lupte al țerilor noastre. Atîtea chestii românești și *străine*, atîtea mari probleme de istorie socială internațională aŭ fost ridicate de logica îndemînatecă a d-lui Giurescu, încît și un vechiŭ profesor de istorie universală poate cere alte vremuri și altă ocasie pentru a le discuta.

Obiectîndu-i-se autorului de către un recensent mai grăbit că altă părere a fost exprimată de d. I. Bogdan — care nu știŭ unde a tratat pe larg această chestiune —, d. Giurescu observă că d. I. Bogdan nu împărtășește o greșeală care ar fi numai a mea. Și această greșeală stă în aserțiunea că numai de la Mihaĭ Viteazul datează aservirea țeranului. „D. Iorga", spune explicit d. Giurescu (p. 1077), „n'a susținut niciodată că Mihaĭ Viteazul ar fi consfințit numai prin așezămîntul său rumînia. D-sa crede, spre deosebire de d. Bogdan, că rumînia nu exista mai înnainte și că Mihaĭ a introdus-o pentru întăia oară".

Hotărît că am scris prea mult, de și m'am îngrijit ca din timp în timp să adun în cărți de caracter mai general părerile mele. Astfel se poate ceti în *Geschichte des rumänischen Volkes*, II, p. 85, nota 2, următoarele rînduri:

„Die von Xenopol, *Domnia luĭ Cuza-Vodă*, I, S. 417, Anm. 14 fälschlich als älteste Erwähnung des Namens und der Eigenschaft der *Rumîni* angezogene Urkunde XXIX/334 der „Bibliothek der rumänischen Akademie" von 1572 nennt *vecin* das verkaufte Gut eines Bauern: edni vecin po ime Stan... siiu vișrečna ocina, dealnița Stanov („ein *vecin* Namens Stan... Dieses oben erwähnte Gut, den Teil des Stan"). Der älteste mir bekannte Fall eines Bauern, der sich verkauft, ist aus dem Jahre 1576 *(Studiĭ și Doc.*, VII, S. 48-49, Nr. 3)."

Iar în „Constatări privitoare la chestia țerănească", pp. 28-30, explic teoria mea, care e ceva mai complicată și pe care mărturisesc că și astăzi o păstrez:

„Cel d'întăiŭ cas de vînzare a părții, a unui „vecin", adecă numai a „delniței" unui om ce ajunge astfel vecin la Munteni, e

www.dacoromanica.ro

din vremea luĭ Alexandru Mircea, din 1572[1]. Omul încetează de a fi *cnez*, decĭ de a se bucura de judecata specială a unuĭ consătean maĭ bătrîn, tradiționalul „cnez“ saŭ „jude“; el e supus de acum înnainte judecătoruluĭ boieresc, care se zice aicĭ *pîrcălab*. Ca și altĭ „vecinĭ“, el dă dijma boieruluĭ, care din neam în neam — după generalisarea acesteĭ datine — se bucură de imunitate. Față de fisc însă el se găsește ca și înnainte: are a răspunde birul și sarcinile în legătură cu dînsul, cum, de altminterea, și maĭ din vechĭ, o scutire de orĭce sarcinĭ ale pămîntuluĭ boieresc nu aducea după sine și aceia de bir, care era o capitație, cu un caracter general și absolut personal.

„Cel d'intăiŭ cas de „vecin“ în Moldova — fără act formal de vînzare; decĭ e vorba de un vechiŭ vecin-colon, de un „parec“ din capul loculuĭ — e din 1585. Altele, rare însă, urmează apoĭ, maĭ ales de la scurta Domnie moldovenească a luĭ Mihaĭ Viteazul, care, nu trebuie să uităm însă, represintă, supt maĭ mult decît un raport, datinĭ care nu sînt cele caracteristice ale Moldoveĭ[2].

„Se știe că, în marea și îndrăzneața schimbare politică începută cu anul 1594, de Mihaĭ Viteazul și Aron-Vodă, principatele noastre pierdură, prin tratatele încheiate atuncĭ (1595) cu Ardealul ambițiosuluĭ și lacomuluĭ de stăpînire Sigismund Báthory, dreptul de a-șĭ păstra, în maĭ multe domeniĭ, obiceiurile lor străvechĭ. Și Țara-Românească și Moldova eraŭ privite ca unite cu „Crăia“ Ardealuluĭ și, decĭ, ele trebuiaŭ să schimbe vechea datină răzimată pe liberul drept românesc, îngustat de curînd printr'o crisă financiară nenorocită, cu norma feodală ardelenească, moștenită de la regatul de odinioară al Ungarieĭ. Această schimbare era dorința trufașuluĭ prinț de dincolo de munțĭ, și ea corespundea și dorințeĭ boierilor, maĭ ales a boierilor muntenĭ, maĭ mulțĭ și maĭ puternicĭ, maĭ tarĭ față de Domnie acuma.

„Se întîmpla atuncĭ, ba chiar în cele maĭ multe împrejurărĭ, ca țeranul care, strîns de birarĭ și de adunătorĭ provisiilor pentru oștile împărătești, își vînduse „delnița“, încă nehotărnicită și cu greŭ de hotărnicit, ca țeranul acesta, neavînd pe moșie situația luĭ de maĭ înnainte, și știind că locurĭ nelucrate așteaptă orĭ-

[1] Xenopol, *Domnia luĭ Cuza-Vodă*, I, p. 417 și nota 14; *Gesch. des rum. Volkes*, p. 84 nota 2. V. și Apendice I.

[2] Cf. Rosetti, *Pămîntul și sătenĭ*, p. 259, nota 1; *Arch. istorică*, I[1], p. 77.

www.dacoromanica.ro

unde pe muncitor, să fie aplecat a-şĭ părăsi *baştina* de odinioară. Nimenĭ nu putea să-l oprească de la aceasta. O înnoire mare, revoluţionară fusese aceia de a se trece părţĭ din moştenirea comună a neamuluĭ ce locuia un sat în sama unuĭ străin, întrebîndu-se orĭ chiar, presupunem, foarte adesea neîntrebîndu-se vecinĭĭ de ogor, fraţiĭ de sînge. Nu se putea introduce, în condiţiĭ normale, şi învoirea de a lega pe om de pămînt pentru hatîrul boieruluĭ.

„Paguba ce resulta dintr'o asemeneă strămutare pentru acest boier cumpărător se înţelege lesne, cînd se gîndeşte cineva cît de ieften era pe atuncĭ pămîntul şi cît de scumpă munca omenească. Bolerimea, ajunsă stăpînitoare de moşĭĭ multe —, cele 300 ale Buzeştilor sînt un exemplu —, salută cu nespusă bucurie clausa din tratatul cu Sigismund care prevedea că ţerănimea lor nu va maĭ avea dreptul să-şĭ părăsească ogoarele unde lucra, clausă care privia, neapărat, numaĭ pe aceĭ cari-şĭ vînduseră drepturile de cultivare, căcĭ ceĭlalţĭ n'aveaŭ de ce să fie ispitiţĭ la o astfel de strămutare [1].

„Fără îndoială că această măsură extraordinară n'avu maĭ multă trăinicie decît atîtea alte înnoirĭ şi reforme ale luĭ Mihaĭ. Boieriĭ însă nu uitară actul intern — pierdut astăzĭ — ce izvorîse din acest tratat, împotriva obiceiuluĭ ţerĭĭ, care nu îngăduia astfel de decrete. La orĭce prilej potrivit, eĭ invocară în favoarea lor „legătura luĭ Mihaĭ-Vodă", care e pomenită astfel şi în maĭ multe documente de la începutul veaculuĭ al XVII-lea."

Cer a fi judecat după ce am spus. Vor fi destule greşelĭ şi în spusele mele reale; nu e de nevoie a-mĭ atribui şi ipotese care se spulberă uşor, firește, de cine singur el le-a exprimat.

N. Iorga.

* * *

P. P. Negulescu, *Întîmpinare* (în „Convorbirĭ literare", Octombre 1915).

Cum se face pretutindenĭ, această revistă vorbeşte de lucră-

[1] V. Hurmuzaki, III, p. 475: «Coloni et iobagiones qui ex bonis et iuribus eorundem [boëronum] possessionariis in bona aliena clam se contulerint, illico restituantur." Tot aşa şi în Moldova; p. 479. — Actul ce dăm în acest nr. arată cum ţeranĭĭ alergaŭ să-şĭ răscumpere pămîntul spre a-şĭ salvà libertatea umană.

www.dacoromanica.ro

rile ce apar, arătîndu-li meritul și relevînd acele lucruri în care competența specială a recensentului îi dă dreptul și-i impune datoria de a propune rectificări. Nimeni nu se gîndește la o jignitoare afirmație de superioritate, ci plecăm numai de la constatarea, întemeiată, că în cîmpul vast al cunoștințelor omenești oricine are nevoie de îndrumările și rectificările altuia, în interesul științei.

Procedînd așa, ne așteptam, dată fiind noutatea recensiilor care nu sînt un act de complesență sau de inimiciție, la întîmpinări. Și știam că ni se vor cere întregi discuții și presintări de piese în domenii unde aiurea se admite și fără aceasta competența unui om. Sîntem hotărîți a satisface pe autori, dar numai în margenea timpului nostru și celui al cetitorilor, revista neputînd deveni un repertoriu de explicații, speciale sau elementare. Vom căuta totdeauna să nu prefacem aceste discuții în afaceri de amor-propriu.

D. Negulescu relevă pe zece pagini de tipar mărunt greșeli ce aș fi săvîrșit în dauna d-sale și pe care, dacă existau, sînt gata să le recunosc. Dar nu cred că e casul.

Afirm și acum că nu se poate cita cu numele luat dintr'o carte franceză un autor de origine străină, chiar dacă ar fi stat în Franța, pe o vreme ca aceia a lui Pietro di Novara sau *Lombardus* [1], care nu întrebuința în știință limba vulgară și nu naționalisa prin scrieri numele autorilor. Se poate admite : *a)* numele latin, usual ; *b)* numele național ; *c)* numele românesc.

Am zis că acel Corneliu Cornets, înnaintaș al lui Hugo Grotius, nu trebuia numit cu un nume frances : Corneille, ci Cornelis. D. Negulescu obiectează că acel Cornets, cu numele flamand era originar din Franța. Și aici putem fixă o regulă de usagiu, general : numele persoanelor care nu sînt scriitori se redau, în epoca modernă, așa cum ele se iscălesc ; dacă se va dovedi că acel Cornets se iscălia franțuzește, am greșit ; dar nu se va dovedi.

Ce răspunde d. Negulescu în ce privește lipsa unor personalități marcante, nu poate fi discutat ; d-sa avea un plan, din care vădește azi încă o parte ; recensentul e liber să propuie altul.

[1] Germanii nu-i zic niciodată altfel decît: Petrus Lombardus, și Italienii nu i-ar zice, de sigur: Pierre de Novare.

www.dacoromanica.ro

Autorul tratează și despre „Somnium Viridarii“ de care m'am ocupat în cartea mea „Philippe de Mézières et la croisade au XIV-e siècle“ și, neatribuind acesteĭ întinse și grele lucrărĭ o valoare pe care alțiĭ pe vremurĭ i-aŭ putut-o atribui—dar aceasta e chestie de apreciație —, răspinge în jumătate de pagină din „Convorbirĭ“ argumentele pe care le-am adus pentru a o atribui „Somnium Viridarii“ luĭ Philippe de Mézières, autorul altuĭ „Songe“ alegoric, *Songe du viel pèlerin*. D-sa vorbește de pasagiĭ din cel d'intăiŭ „Songe“ care ar ridiculisa cruciata și ar înjosi monahismul, nepotrivindu-se decĭ cu Mézières, care, predicator de cruciată, a murit în mănăstire. Cînd d. Negulescu va presinta înseșĭ pasagiile pe care se sprijină aserțiunile sale și, recurgînd — lucru evident greŭ, dar discuția a fost strămutată de d-sa pe acest teren —, la manuscriptele celuĭ de-al doilea *Songe* — care *nu e tipărit* —, va discuta toate argumentele mele, care merită atenție și la Bucureștĭ ca și la Paris, atuncĭ, fără niciо reservă de competență, sînt gata a răspunde. Căcĭ, fără îndoială, mă interesează, pe lîngă argumentele pe care le-aŭ adus unĭĭ juriștĭ francesĭ contra ipotesei mele, și argumentele unuĭ istoric romîn al filosofieĭ. În ceasul cînd aș fi convins, mi-ar părea răŭ numaĭ că am indus cîndva în eroare pe un om de valoarea luĭ Siméon Luce, maĭ tare decît noĭ amîndoĭ în cunoașterea aceluĭ secol al XIV-lea frances pe care l-a explorat în toate colțurile sale fără a-l lăsa ca moștenire de specialitate nimănuia, ba chiar pe autorĭĭ Enciclopediilor curente, cari s'aŭ potrivit spuselor noastre.

Iată în adevăr, ce spune Siméon Luce, în *La France pendant la guerre de cent ans*, Paris 1893, p. 75: „Nous luĭ attribuons (à Mézières) cet ouvrage sans plus d'hésitation que M. Paulin Paris.“

D. Negulescu crede că în asemenea dialoguri tesa autoruluĭ se află la unul din personagiile dialoguluĭ și că se presintă cellalt pentru a scăpa pe scriitor de fulgerele Bisericiĭ. Această concepție n'o poate împărtăși niciĭ cunoscătorul literaturiĭ francese din acest timp, niciĭ acela al raporturilor cu Biserica ale unuĭ scriitor care, ca acesta, lucra din ordinul regeluĭ Carol al V-lea, și pentru interesele luĭ.

D. Negulescu crede că n'am cercetat „Songe du Vergier“ în țesătura sa filosofică, pentru că în carte descripția e presintată

www.dacoromanica.ro

numaĭ în resumat. E o greșeală. Dacă ar fi fost așa, n'aveam îndrăzneala să mă pronunț. De fapt, un întreg capitol era consacrat acesteĭ cercetăriĭ. Îl am încă. El a fost înlăturat, ca și analisa literară a celuĭlalt *Songe*, pentru a nu mări proporțiile uneĭ cărțĭ de 558 de paginĭ pe care, din resursele-ĭ mediocre, o tipăria Școala „des Hautes Études“ din Paris. N'am crezut că tipărirea deosebit a acestor paginĭ ar fi necesară; tonul în care văd că se poate vorbi de munca mea din vremurĭ mă va face poate să le desgrop. El mă silește să reproduc, *fără numeroasele note,* basate pe o îndelungată cercetare, paginile din cartea mea care cuprind dovezĭ, dovezĭ de „ideĭ“, deși d. Negulescu afirmă că „era firesc“ (dacă aș fi fost un om fără inteligență și onestitate) să nu dau prea multă atenție ideilor din *Le Songe du Vergier*“ (p. 1042, nota 1):

„Quelques arguments extérieurs d'abord. Un précieux explicit, publié deux fois par P. Paris, tout en donnant la date à laquelle le Songe fut terminé, en détermine une seconde: l'auteur aurait pris place parmi les conseillers et *agentes in rebus* du roi, deux années révolues auparavant, ce qui revient au 16 mai 1374. Or l'acte de donation du mois de mai 1378, où la date du jour manque malheureusement, donne pour la première fois à Philippe de Mézières le titre de conseiller royal. Philippe emploie assez souvent le „Songe du verger“ dans son roman allégorique, sans le citer jamais, ainsi qu'il le fait toujours pour les ouvrages dont il s'est servi. Le livre, qui contenait cependant des idées qu'il partageait lui-même, ne se trouve pas non plus, malgré son importance, parmi ceux qu'il recommande à son élève Charles VI.

La comparaison entre les deux Songes paraît donner des résultats plus concluants encore. Parmi les idées communes, exprimées presque sous la même forme, il faut citer leur manière d'apprécier la donation de Constantin et les décrétales, leur conception sur le pouvoir du roi de France, qui aurait les mêmes droits que l'empereur dans ses États, la satire qu'on y trouve contre les prétentions de la justice ecclésiastique, le blâme jeté à la chevalerie déchue de son ancienne splendeur, à l'Église ignorante et simoniaque, à ceux qui pratiquent l'usure, aux femmes chrétiennes qui ont des relations avec les Juifs. Ces derniers devraient être chassés de l'Europe, sans qu'on prît cependant leurs biens. Ces deux ouvrages s'expriment de la même manière sur les duels, qui provoquent Dieu, — l'opinion personnelle du roi sur ces guerres privées est mentionnée dans tous les deux —; sur les extorsions des agents de finance, sur les astrologues, dont on distingue, des deux côtés, les véritables et honnêtes *mathematici*, — est-ce Raoul de Presles qui se serait permis de pareilles tirades contre les favoris de Charles V, sur les Romains et leur conduite envers le Pape? Le „Songe du verger“ félicite le roi d'avoir donné une bonne éducation au Dauphin: Mézières en fut le précepteur. Les deux ouvrages se terminent par la soumission au jugement de l'Église de tout ce qui pouvait y être contenu.

www.dacoromanica.ro

L'auteur du „Songe du verger" enfin ne manque pas de parler à chaque occasion de son ignorance et de son humilité: les expressions comme *minimus ex familiaribus, quamvis indignus* sont tout ce qu'il peut y avoir de plus fréquent dans Mézières. Il serait difficile de trouver un aussi grand nombre d'arguments pour un autre prétendant, et Paulin Paris a fait voir depuis longtemps la valeur de ceux qu'on a apportés en faveur du plus sérieux, de Raoul de Presles."

„En ce qui concerne la croisade, si le chevalier conteste d'abord au Pape le droit de proclamer la guerre sainte contre les Infidèles qui n'attaqueraient pas les premiers, le clerc n'est pas en peine de lui répondre. Les Turcs et Sarrasias sont des bêtes sauvages: mieux vaut les relancer dans leurs propres repaires qu'attendre leur attaque inévitable. Les combattants du Christ en Espagne méritent les mêmes indulgences que ceux qui défendent la foi dans les régions de l'Orient.

Distinsa inteligență a d-luĭ Negulescu, care se ocupă cu succes de probleme mult maĭ grele, putea deslega ușor greșala de tipar: 1370 pentru: 1376, dată fixată pe larg în cartea mea, care vorbește de manuscripte pe care eŭ le-am văzut.

O discuție se deschide în jurul luĭ Macchiavelli. A fost el un patriot italian? A fost el un politician perfid? A fost numaĭ redactorul în corp de doctrină al necesităților politiceĭ contemporane? Pentru a ajunge la această din urmă părere, am cercetat, nu numaĭ „Principele", ci și, cu cea maĭ mare luare aminte, „Decadele". Că am enunțat interpretarea mea în cîteva rînduri, smulse izvoruluĭ, în loc de a face un studiu, după cărți de a doua mînă, — e un vechiŭ obiceiŭ al cunoscuteĭ mele presumpții. Notele însă nu lipsesc, și ele vorbesc pentru mine. Iar obiecția d-luĭ Negulescu că în Italia era indignare contra „barbarilor", deci ideia de naționalitate italiană, îĭ opun, pe lîngă experiența uneĭ vieți întregĭ în archivele Italieĭ, din care am scos cincĭ volume de „Notes et extraits", și argumentul — care mi se cere ca unuĭ autor de tesă de licență prins cu teoriĭ imprudente —, că „barbariĭ" eraŭ o concepție curentă a Renașterieĭ antice, și nu o concepție nouă a Italieĭ moderne, și că noțiunea Italieĭ se formează abia pe acest timp, cum am arătat-o prin studiile mele despre politica venețiană — publicate anul trecut în „Analele Academieĭ Romîne" — în a doua jumătate a veaculuĭ al XV-lea, supt influența comuneĭ amenințărĭ din partea Turcilor. Dar năvălirea Francesilor împarte iarăși în tabere schimbătoare d n clipă în clipă pe aceĭ cari anunțaseră în frase latine pompoase ideia nouă a Italieĭ.

www.dacoromanica.ro

Văzînd însă că părerea mea poate fi privită ca așa de ușuratecă, am deschis frumoasa carte a luĭ Paolo Emiliani-Giudici (*Storia della letteratura italiana*, Florența 1855) și la pp. 22-4 găsesc următoarele judecățĭ:

„Macchiavelli, scriind „Principele", își propune să execute o disecție morală a subiectuluĭ său, presintîndu-l ochilor cetitorilor în starea positivă 'n care se găsia în vremea luĭ... Macchiavelli decĭ, ținînd seamă de scopul său care era să-l arăte așa cum era, în ochiĭ popoarelor, trebuie să expuie și să demonstreze fără încunjur părțile din care e constituită tirania, să li cerceteze natura și dependența mutuală și să urmărească mijlocul de a le întrebuința. Și, în deplină inteligență a subiectuluĭ său, 'n'a făcut alta decît ce face mașinistul la teatru, care, propuindu-și să învețe publicul uimit de minunile pe care le admiră fără a li putea cunoaște causa eficientă, l-ar pofti în dosul sceneĭ și i-ar arăta mașinele ascunse de unde se produc astfel de minunĭ."

Așa judeca Baron de Verulam... cînd mulțămia luĭ Macchiavel, ca unuĭ binefăcător al omenirĭĭ pentru că s'a făcut expunător și demonstrator al politicеĭ positive a timpurilor sale și, fără a se lăsa răpit de frumusețea politicеĭ ideale, a expus-o în adevăratele sale forme, orĭcît de urîte și neplăcute ar putea să pară. Altfel *sentimentele din „Principe" aŭ fost așa de mult de acord cu moralitatea practică a vremiĭ aceleia*, încît cartea a fost publicată cu privilegiul uneĭ bule pontificale, care recomanda cetirea cărțiĭ ca „binefăcătoare în cel maĭ înnalt grad". Și urmează mențiunea părerilor luĭ Biagio Buonaccorsi, care va fi avînd și el importanța autorilor pe cari i i-a dat d-luĭ Negulescu cartea francesă saŭ germană pe care a consultat-o pentru a-mĭ răspunde.

N. Iorga.

* * *

„Buletinul Comisieĭ Istorice a Romănieĭ", publicat de Ioan Bogdan, președintele Comisieĭ, Bucureștĭ 1915.

Cuprinde lucrărĭ ale d-luĭ I. Bogdan chiar și ale d-lor D. Russo și C. Giurescu, despre care a maĭ fost vorba în această Revistă.

De semnalat și un mare număr de interesante documente, cu multă îngrijire tipărite (semnalăm pe ale d-luĭ I. Bianu.)

Întăiŭ avem, în ediția d-luĭ Bogdan, „Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742". E o lucrare de statistică făcută în legătură cu acele marĭ măsurĭ ale luĭ Constantin-Vodă Ma-

www.dacoromanica.ro

vrocordat care aŭ întrodus în Moldova normele de cancelarie, dacă nu ale Apusuluĭ, cel puțin ale Orientuluĭ turcesc, de la început încă bogat în *tefteruri* și în condicĭ de sureturĭ. Editorul dă în Prefață considerațiĭ cu privire la prețurĭ. „Meșinĭ“ nu par a fi „nădragĭ din piele de oaie“ (p. 228), ci un fel de pieĭ lucrate. „Băeșiĭ“ nu sînt orĭce minerĭ, ci locuitorĭĭ Băiĭ (pp. 231, 232). Folăritul înseamnă în adevăr dare pe „foluri“ de brînză, decĭ burdufurĭ (p. 231). Berea se fabrică în Moldova, pe lîngă coloniile și „fondacurile“ germane, încă din vremea luĭ Alexandru-cel-Bun, cum se vede din documente (cf. p. 275). „Hîrtie“ la p. 279 este de sigur hîrtia de bir, „peciul“, după noua rînduială a luĭ Constantin Mavrocordat.

D. Giurescu dă, din archivele Vieneĭ, întâiŭ o scrisoare a luĭ Radu Paisie către Ștefan Mailat, de „frățească“ prietenie, cu asigurărĭ de spre Moldovenĭ și adăpost în Ardeal (și cu Țiganiĭ, „cum Ciganis“), răspunsurile luĭ Rudolf al II-lea la solia din urmă a luĭ Mihaĭ Viteazul, înnainte de înfrîngerea de la Mirislăŭ, o scrisoare a luĭ Șerban Cantacuzino către Marele-Vizir, în care e vorba de legăturile luĭ cu Csáky (în latinește o publicasem, cum observă și editorul, în „Analele Academieĭ Romîne“, XXI, pp. 297-8), jurămîntul de vasalĭ către Împăratul ca rege al Ungarieĭ prestat la 9 Mart 1688 de Cantacuzinĭĭ Constantin și Mihail și de Brîncoveanu, precum și lista lucrurilor încredințate de Doamna Păuna, a luĭ Ștefan Cantacuzino, luĭ Constantin Diichiti vătaful, un cronicar (trebuie: „turalĭ“= turalĭĭ; p. 300).

E interesantă, dureros de interesantă mențiunea cheltuielilor făcute pentru „a se ridica din Mare cadavrul Domnuluĭ“ — zugrumat de Turcĭ —, „a-l îngropa și a-ĭ face sărindarele“ („per cavare il cadavero del prencipe dal Mare, farlo sepelire, serendarii, etc.“), în sumă de 250 de „reali“ ; se vede că supt Gin-Alĭ-Pașa, și Diichiti, compromis prin legăturile cu un Domn executat, trebui să se ascundă (*ibid.*). Adausul la acest act cuprinde și numele unuĭ „Giovanni Rigo“, care trebuie cetit: Rizo („loro celsi signori“ pare a fi o greșală; p. 303); galbenĭĭ „iingirli“ sînt „zingirlĭĭ“; la p. 305 „Giovani Patta Chineti“ e Gianbattista Chinetti, cum se vede de maĭ multe orĭ maĭ sus.

Cît privește actele de pe p. 282 și următoarele, s'a trecut cu vederea publicarea lor anterioară de d. Andreĭ Veress, în *Acta et epistolae*, I. Sînt și deosebirĭ: scrisoarea din 23 Septembre 1540

www.dacoromanica.ro

are la d. Veress data de 24 ; în ediția d-luĭ Giurescu de îndreptat „Ywan“ pentru „Iwanem“, „referenda“ pentru „referentes“ : (la Veress greșit : „gratissimum“ pentru „gratiosissimum“, bine cetit la d. Giurescu); propositia „Omni cum triumpho“ face parte din cea precedentă. În scrisoarea din 14 Octombre aș prefera lecțiunea : „nostrum“ a d-luĭ Veress, în loc de „vestrum“. Data trebuie să fie „nostra Civitate Nova“ (Wiener-Neustadt; v. și no. IV). La scrisoarea luĭ Petru Rareș care recomandă regeluĭ Ferdinand pe Iacob Fischer din Viena, vorbind și de prinșiĭ din Făgăraș (?) (27 August 1542), era de apropiat relația luĭ Fischer în ale mele *Acte și fragmente*, I (lecțiunea „wellen“ nu trebuia schimbată în „wollen“ de d. I. Bogdan). Și actele următoare, din 3 Octombre și 6 Decembre privesc misiunea luĭ Fischer („Salcza“ din n-l VII e „Socza“, Suceava).

* * *

Gruia, *Moldoveniĭ la sinodul de la Constanța, în Revista Teologică*, IX, 13-5.

Cronica luĭ Ulrich de Reichenthal arată că la sinodul din Constanța va fi fost de la noĭ „doĭ arhiepiscopĭ, șepte episcopĭ și mulțĭ învățațĭ“, pe lîngă delegațĭ din zece orașe moldovenești și din opt muntene.

De fapt, vor fi fost *clericĭ latinĭ*, și atît. Nicĭ vorbă de episcopĭ ortodocșĭ, și în acest număr!

Autorul cată a identifica numele orașelor. Cred că are dreptate în ce privește Sorscha-Suceava, Mentz-Neamț, Reinsmark-Roman, Herat-Hîrlău. Firește că Jesmarckt e Iașĭ.

Din cele neidentificate, Molga e Baia *(Stadt Molda)*; Moderland (nu Moldner-Land?) și Meyda (nu Molda?) rămîn neidentificabile. Dacă se spune „di zzwii siend Philistei“ e în legătură cu numele cu Forum Philistinorum“ (Philistini-Iazygi) al Iașuluĭ. „Valahia Mare“ era atuncĭ Moldova.

N. Iorga.

* * *

Gavril Precup, *Două bucoavne* (în „Unirea“ din Blaj).

Se descrie pe larg Bucoavna de la 1744, semnalată numaĭ în „Bibliografia Românească“, și se pune în asămănare cu Bucoavna de la Blaj (1777), „pe base maĭ largĭ, maĭ explicită“, maĭ modernă ca formă. Referindu-se la un vechiŭ articol al luĭ Grigore

www.dacoromanica.ro

Silași (în „Amicul Familiei“, apoi în „Transilvania“, 1883, n-le 9-10), d-sa arată că Bucoâvna d'intâiŭ, de la Cluj, este aceiași cu cea care apăruse la Bălgrad, în 1699. N. I.

CRONICĂ.

R. Ortiz, *Cîntecul al XXVI-lea din Infernul luĭ Dante,* Bucureștĭ 1915 (extras din „Convorbirile Literare“).

Cercetare a sensuluĭ și izvoarelor unuĭ cînt din Dante. Un frumos chip al luĭ Dante pe copertă. I.

* * *

I. N. Angelescu, *Lecțiunĭ de istoria comerțuluĭ universal,* 2 broșurĭ, Bucureștĭ 1915.

Lecțiile nouluĭ profesor la Academia de Comerț se disting prin aceiași vigoare a cugetării și putere de sintesă; faptele trebuiesc une orĭ retușate. În general e o foarte însemnată operă de istorie, și nimic esențial n'a scăpat autoruluĭ, capabil și aicĭ de juste ideĭ originale. I.

* * *

Influența economică a Germanieĭ în Romănia, Bucureștĭ 1915.

Broșură de propagandă germană. Ni făgăduiește Marea Neagră Stilul e de polemică. O pomenim pentru că ni s'a trimes. Pe 61 de paginĭ se putea spune maĭ mult. A.

* * *

I. Lupaș, *Barițiu György* (în „Történeti szemle“, 1915).

Publicînd această ediție ungurească a cercetărilor părinteluĭ Lupaș despre Bariț, redacția, care amintește că de la început a ținut să fie informată despre lucrurile românești, observă că nu-și însușește și conclusiile, dar recunoaște că binele Ungarieĭ cere desvoltarea culturiĭ naționale a Romînilor ce locuiesc într'însa. A.

* * *

M. Theodorian-Carada, *Sf. Ioan Capistran* [cetește: de Capistrano] (extras din *Revista catolică,* 1914).

Lucrare de hagiografie, scrisă cu căldură. B.

www.dacoromanica.ro

TABLA CUPRINSULUĬ

Anuluĭ I-iŭ.

ARTICOLE.

	Pag.
Andrieșescu (Ioan), *Cea maĭ veche noțiune istorică despre Dacia.*	205
B. (T. G.), *† Paul Viollet*	199
Filitti (I. C.) *Un Grec romanisat: Stolnicul Ștefanachi Cremidi (1730-1764)*	105
Furtună (D.), *Înființarea tîrgului Săveni*	129
„ *O traducere a dascălului ardelean Ioan Duma*	69
Iorga (N.), *„Ciubăr-Vodă“*	125
„ *Chestia rutenească în Bucovina*	45
„ *Cîteva cuvinte introductive*	1
„ *Horea și Moldovenii*	57
„ *Încă o mărturie despre Romînĭ*	65
„ *Încercărĭ de a da în Moldova înnainte de 1821 un caracter oficial limbiĭ grecești*	31
„ *Note despre vechea Bucovină*	85
„ *O „eroină revoluționară“ romîncă în foile germane din 1848*	26
„ *Pretendentul „Iani rege al Moldoveĭ“ (1516-1521).*	25
„ *Ștefan Lăcustă nu e fiul luĭ Ștefan-cel-Mare*	213
„ *Un manuscript de traducerĭ din rusește*	19
„ *Un sol sas la Praga al luĭ Mihaĭ Viteazul*	165
Lăpĕdatu (Al.), *Din trecutul bisericiĭ Vulpe din Iași*	213
„ *Un început de traducere a Mineielor la Brașov în a doua jumătate a secoluluĭ al XVIII-lea*	111
„ *Un sat hotinean distrus de oștile luĭ Mihaĭ Viteazul (Maiŭ 1600)*	212
Nour (A. M.), *Notele consululuĭ engles Blutte asupra Principatelor. Din „Cazamia“ bătrînuluĭ I. G. Gorjan pe anul 1856*	135
Din reviste	43
„Cronică“, de I. și A., de T. G. Bulat	83, 159, 202, 240

www.dacoromanica.ro

Pag.

DARĬ DE SEAMA.

Agostino, *Calendario-atlante*, anno XII, serie II, vol. II, Novara 1915 40
Les Allemands destructeurs de cathédrales et de trésors du passé, Paris 1915 157
Angelescu (N. I.) *Lecțiuni de istoria comerțului universal*, 2 broșurĭ, Bucureștĭ 1915. 240
Angelescu (I. N.), *Cunoașterea și conducerea pieții economice, studiu istoric-statistic asupra evoluției economice a popoarelor*, Bucureștĭ 1914 41
Antim (Ivireanul), *Predicĭ*, ed. Minerva, cu o prefață de P. V. Haneș, Bucureștĭ 1915 200
Băicoianu (C. I.), *Dunărea, privire istorică, economică și politică*, cu o prefață de Vintilă I. Brătianu, Bucureștĭ 1915 . 153
Bălan (I.), *Limba cărților bisericești, studiu istoric și liturgic*, Blaj 1914. 198
Bănescu (N.), *Die Entwickelung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart*, Bucureștĭ 1915 158
„ *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu* (în „Analele Academieĭ Romîne“ pe 1915), ... 155
D. Russo, Bucureștĭ 1915. 198
Bédier (Joseph), *Les crimes allemands d'après des témoignages allemands*, Paris 1914 61
„ *Comment l'Allemagne essaye de justifier ses crimes*, Paris [1915] 200
Bianu (I.), *Însemnărĭ autografe scrise într'o carte veche de Dosofteiŭ Mitropolitul Moldoveĭ (1663-1686)* (din „Analele Academieĭ Romîne“, secția literară, XXXVI) . . 184
Bibiri-Sturia (Marcel), *Creșterea influenței economice germane în România*, Bucureștĭ 1915 (extras din „Revista idealistă“). 196
Boca (Adrian), *Rușiĭ în munțiĭ românești aĭ Bucovineĭ* . 104
Borzea de Vist (N.), *Cîteva constatărĭ dureroase și încă ceva cu prilejul aniversărĭĭ de 200 de anĭ de la moartea luĭ Constantin Brîncoveanu*, Făgăraș 1914 43
Brătianu (Vintilă I.), *Interesele României în actualul războiŭ*, Bucureștĭ 1914 39
„Buletinul Comisieĭ Istorice a României“, I, Bucureștĭ 1915 . 237
Burada (T), *Istoria teatruluĭ în Moldova*, I, Iași 1915. . 121
Buzescul (V.), *Germania contemporană și știința istorică germană în veacul al XIX-lea* (rusește), Petrograd 1915. 197
Cantemir (I. C.), *Prințul de Bismarck (1815-1898), cîteva cuvinte comemorative cu ocasia centenariuluĭ nașterĭĭ sale*, Bucureștĭ 1915 202

www.dacoromanica.ro

Pag.

Chicoș (Ștefan), *Protecționismul vamal și viitoarele tratate de comerț*, București 1915 42

Cognasso (F.), *Sul soggiorno del maresciallo Boucicaut in Piemonte dopo la ribellione di Genova* (din „Mélanges" ale Școlii francese din Roma), Roma 1914 . . . 201

Constantinescu (I.), *Istoricul bisericii Maica Precista de la Dudu din Craiova*, Văleniĭ-de-Munte 1914 42

Corteanu (Andreĭ), *Războiul european și interesele noastre, Psihologia politicei neutrale romîne*, București 1915 . 190

Crescini (Vicenzo), *Romania* (extras din „Conferenze e prolusioni", II, no. 23). 191

Dăianu (Elie), *Eminescu în Blaj, amintiri de-ale contimporanilor*, Sibiiŭ 1914 17

Densușianu (Ovid), *Graiul din țara Hațegului*, București 1915. 199

Dimitrescu (Ioan Gr.), *Die Grossindustrie Rumäniens*, Bonn 1914 64

Drăganu (N.), *Două manuscripte vechi: codicele Todorescu și codicele Marțian*, București 1914 201

Drouhet (Ch.), *Modele francese ale teatrului lui Alecsandri, III. Localisările. „Lipitorile satelor." Scenării, situații și personagii imitate în comediile în prosă* (extras din „Viața Românească"), Iași 1914 41

Drăghiceanu (Virgil N.), *Mormîntul lui Constantin Brîncoveanu Basarab Voevod* (în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", VII, 27), București 1914. . . . 38

Dumitrescu (Al. T.), *„Trîmbița românească", manifest public, etc., compus în versuri și tipărit la 1769 de Ienăchiță Văcărescu* (din „Analele Academieĭ Romîne"), București 1914 152

Facultatea de filosofie și litere din București, *Comemorarea Regelui Carol I cu prilejul deschiderii cursurilor Facultății la 1 Novembre 1914*, București, 1914. . . 43

Miron Costin, „De neamul *Moldovenilor*", București 1914 . 4

Giurescu (C.), *Cîteva lămuriri asupra unei recensii* (în „Convorbiri literare", Octombre 1915) 229

„ „ *Interpolările și data scrierii „De neamul Moldovenilor" de Miron Costin. Răspuns criticei d-lui N. Iorga* (extras din „Buletinul Comisieĭ istorice a Romănieĭ, II), 226

Furtună (D.) *Ion Creangă, cuvinte și mărturii cu prilejul împliniriĭ a 25 de ani de la moartea sa* (în „Biblioteca pentru toți"), București 1915 158

Gruia, *Moldovenii la sinodul de la Constanța* (în „Revista Teologică", IX, 13 5) 239

Gusti (D.), *Sociologia războiului*, București 1915 . . 83

Hauser (Henri), *L'Allemagne économique: l'industrie allemande considérée comme facteur de la guerre*, Paris 1915 (ex-

www.dacoromanica.ro

Pag.

tras din „Bulletin de la société d'encouragement pour l'industrie nationale".) 194
Hauser (Henri), *Comment la France jugeait l'Allemagne: histoire d'une illusion optique* 63
Heinrichka (Max), *100 Jahre deutscher Zukunft*, Leipzig 1913. 13
Holland (J. Rose), *The origine of the war*, Cambridge 1915. 150
Herjeŭ (generalul C. N.), *Din învățămintele războiuluĭ de astăzĭ*, Bucureștĭ 1915 195
Ionescu (G. M.), *Istoria Mitropolieĭ Ungrovlahieĭ*, vol. II, 1708-1787, Bucureștĭ 1914 14
Influența economică a Germanieĭ în Romănia, Bucureștĭ 1915. 240
Karalevskij Chiril, *Bernardino Quirini, episcop de Argeș* (în „Revista catolică", 1915. 199
Kuttner (dr. Max), *Deutsche Verbrechen*, Bielefeld-Leipzig 1915. 199
La guerre de francs-tireurs en Belgique, f. d. si l. . . 196
Lamprecht (K.), *Deutscher Aufstieg, 1750-1914, Einführung in das geschichtliche Verständnis der Gegenwart, zur Selbstbelehrung für Jedermann, zum Gebrauche bei Verträgen und zum Schulgebrauch*, Gotha 1914 . . . 16
„ „ *Krieg und Kultur*, Leipzig 1914 . . 64
Lanessan (J. L.). *Pourquoi les Germains seront vaincus*, Paris 1915 196
Lăpĕdatu (A.), *Cetatea Soroceĭ (notiță istorică descriptivă)* (în „Buletinul Comisiuniĭ Monumentelor Istorice", VII, 26) 36
Mihaĭ-Vodă Viteazul (în biblioteca „Steaua"), Bucureștĭ 1915 158
Lavisse (E.), și Andler (Ch.), *Doctrina Germanilor asupra războiuluĭ și felul cum o pun în practică*, Paris 1915. . 197
Lupaș (I.), *Barițiu György*, (în „Történeti Szemle)", 1915 . 240
Mathiez (Albert), *La Serbie et la guerre européenne*, Besançon 1915 198
„ „ *Robespierre Jeune en Franche-Comté* (extras din „Annales Révolutionnaires" pe 1914) . . 200
Metroniu (A.), *D. Dobrogeanu-Gherea și imperativul nostru național, replică la broșura: Războiŭ saŭ neutralitate*, Bucureștĭ 1915. 158
Minea (I.), *Din trecutul stăpînirĭĭ românești asupra Ardealuluĭ: pierderea Amlașuluĭ și Făgărașuluĭ*, Bucureștĭ 1914 . 9
Mironescu (G. G.), *Romănia față de războiul european*, Bucureștĭ 1915 193
Moisil (C.), *Bănăria luĭ Dabija Vodă* (în „Buletinul societățiĭ numismatice romîne" pe 1915) . . . 188
„ *Istoria Romînilor înfățișată în proiecțiunĭ luminoase: text explicativ. Viața și cultura Dacilor*, Bucureștĭ 1915 . 202
„ *Peceți* (în „Creșterea colecțiunilor Academieĭ Romîne", 1914) 157
Moisiu (V. D.), *Știrĭ din Basarabia de astăzĭ*, Bucureștĭ 1915 197

www.dacoromanica.ro

Pag.

Negulescu (P. P.), *Filosofia Renașterii*, II, București 1914 . 77
„ *Întîmpinare* (în „Convorbiri literare", Octombre 1925) 232
Nicolaescu (St.), *Petru-Vodă cel Tînăr și Petru-Vodă Șchiopul*, București 1915 177
Ortiz (R.), *Cîntecul al XXVI-lea din Infernul lui Dante* (extras din „Convorbiri Literare"), București 1915 . 240
Onciul, *Din trecutul Bucovinei* (extras din „Convorbiri Literare"), București 1915 180
P. Păşcanu (D.), *Holera de la Turnu-Măgurele* . . . 33
Papahagi (Tache) *Aromînii din punct de vedere istoric, cultural și politic*, București 1915 202
Un parohian, *Panahidă și dedicație rostită cu prilejul aniversării de 200 de ani de la moartea lui Constantin Brîncoveanu*, Făgăraș 1914 43
Pfeilschifter (Georg), *Religion und Religionen im Weltkrieg*, Freiburg-im-Breisgau 1915 200
Pietraru (C. G.), *Fasele războiului actual și învățăminte pentru viitor*, București 1914 41
Popescu (diaconul Nic. M.), *Dionisie Mitropolitul Ungrovlahiei (24 Iunie—24 Decembre 1672)* (extras din „Convorbiri literare"), București 1914 201
Precup (Gavril), *Două bucoavne* (în „Unirea din Blaj, 1915). 239
Protopopescu (I. D.), *Germania și rezbelul european*, 1915 . 115
Pușcariu (Sextil) și Procopovici (Alexie), *Diaconul Coresi, carte cu învățătură (1581), I, Textul*, București 1914 (ediția „Comisiei Istorice a Romăniei") . . . 42
Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, VI, Brașov, 1915 . 186
Reiss (R. A.), *Comment les Austro-Hongrois ont fait la guerre en Serbie*, Paris 1915 192
Roman (I. N.) *La question roumaine en Hongrie*, Constanța 1915 194
Roos (Henri de), *Cu Napoleon în Rusia*, trad. de căpitanul I. Simboteanu și locotenentul N. Popescu, București 1915. 187
Rudnyckyj (dr. Ștefan), *Ucraina și poporul ucrain*, Viena 1914 156
Russo (D.), *Cronica Ghiculeștilor, un nou letopiseț al Moldovei (1695-1754)* (extras din „Buletinul Comisiei Istorice a Romăniei"), București 1915 145
Russo (D.), *Emendațiuni la unii autori greci și romîni*, București 1915 198
Rusu (Abrudeanu, I.) și Stoica (Vasile), *Habsburgii, Ungurii și Romînii*, București 1915 189
Schwarzfeld (dr. E.), *Din istoria Evreilor, împopularea, reîmpopularea și întemeiarea tîrgurilor și a tîrgușoarelor în Moldova*, București 1914 89
Theodorian-Carada M., *Sf. Ioan Capistran* (extras din „Revista Catolică", 1914 240
„ „ *Vasile Lascar (1852-1907)*, Bucu-

www.dacoromanica.ro

Pag.

reștĭ 1913 15
Urbeanu (dr. A.), *Deutschlands „wahrhafter Krieg“ und die Frage der unterdrückten Rumänen in Österreich-Ungarn*, Bucureștĭ 1914 39
Vasilescu (Alexandru A.), *Urmașiĭ luĭ Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Țepeș (1418-56), I. De la moartea luĭ Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Dracul (1418-1437)* (extras din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, XV), Bucureștĭ 1915 154
Vincler (Eugeniu E.), *Institutul Academic 1866-1879, Institutele Unite, 1879-1907, din Iași, Album*, Buzăŭ 1914 . . 103
Weiss (André), *La violation de la neutralité belge et luxembourgeoise par l'Allemagne*, Paris 1914 63
Zagoriț (Gh.), *Din trecutul Ploieștilor: Monumente istorice, o cronică inedită, brazda luĭ Novac (Bibl. „România Viitoare“)*. Ploieștĭ 1914 13
„ *Paris Mămuleanu, studiu de istorie literară* (în revista „Doina“, I, no. 7), Bucureștĭ 1914 . 40
„ *Tîrgurĭ și orașe între Buzăŭ, Tîrgoviște și Bucureștĭ*, Bucureștĭ 1915 148
Zamfirescu (Duiliu), *Bosforul și Dardanelele față de interesele românești* (în „Analele Academieĭ Romîne“ XXXVI). . 81

DOCUMENTE.

Un descîntec datat 17
Din Bucovina „fericită“, „Acrostihurile“ luĭ Iraclie Porumbescu către episcopul Bucovineĭ Hacman 33
O scrisoare a secretaruluĭ La Roche și una a luĭ Rigas . 34
Un manuscript grecesc din Moldova la Atena . . . 57
Acte despre vechea oștire. 58
Treĭ acte din colecția d-luĭ G. Sion: Scrisorĭ de la Ion Ghica, C. Negri, și actul Guvernuluĭ moldovean în 1826 către Agenția austriacă în chestia sudiților 73
Un act din arhivele Colomeiĭ 87
Un act despre casa poșlineĭ 88
O chitanță a luĭ M. Kogălniceanu ca editor al Cronicelor . 88
Un Moldovean la Bucureștĭ în 1840 88
Un act financiar din Vasluiŭ pe la 1780 114
O scrisoare a fostuluĭ Mitropolit muntean Grigorie către urmașul săŭ omonim pentru așezarea ca episcop de Rîmnic a luĭ Chesarie 140
O judecată a tîrguluĭ Drăgușenĭ 118
Scrisorĭ din 1821 141

www.dacoromanica.ro

Pag.

Un act privitor la tîrgul Drăguşeni (Covurluiu) . . . 142
O însemnare a manuscriptelor păstrate de C. Diaconovici-Loga . 143
Scrisoarea lui Guizot către Vodă Bibescu 144
Despre Casa poşlinei (de Anton Oprescu) 169
Hrisovul tîrgului Moineşti 173
Un act privitor la trecerea pe furiş a cailor peste graniţa munteană 215
Orînduiala lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica pentru oile menite Constantinopolei 216
Porunca lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica pentru podurile Iaşilor 218
Privilegiul lui Ioan-Vodă Callimachi pentru negustorii lipscani . 220
Un ordin de la 1822 al lui Chehaia-beiu 221
Ordin pentru arendarea căsăpiilor din Iaşi . . . 221
O socoteală de gospodărie moldovenească pe la începutul veacului al XVII-lea 223
Un act de la Radu-Vodă Şerban, despre vremea „cînd s'au fost ridicat toate satele din ţară să se judecească" . . 222

www.dacoromanica.ro